

SOKOLOVSKO

Č. 1
2016

Prapor chodovského pěveckého spolku Konkordia (viz článek na str. 7).

Hrádek Plikenštejn ve Slavkovském lese (foto J. Boukal) (viz článek na str. 4).

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Josef Gerstner (<i>Miloš Bělohávek</i>)	2
Sokolovsko za vlády Karla IV. (1346-1378) (<i>Jan Boukal</i>)	4
Ze vzpomínek učitele Milana Kozla (<i>Milada Čermáková</i>)	7
Povodeň na Ohři v Sokolově v roce 1954 (<i>Jaroslav Jiskra</i>)	12
České vyučování v zaniklé obci Sněžná (<i>Helena Kavková</i>)	15
Neznámí hrdinové československé zahraniční armády ze Sokolovska – II. část (<i>Jiří Klůč</i>)	17
Špiónem proti své vůli? (<i>Stanislav Meisl</i>)	20
Příběh mamutiho stromu v Kostelní Bříze (<i>Jaroslav Michálek</i>)	23
Výstavba sídliště „U Soudu“ v Sokolově (<i>Jan Rund</i>)	26
Příběh Zpravodaje (<i>Rudolf Tyller</i>)	30
Zapomenutý osud Aloise Folaufa ml. (<i>Jaroslav Ureš</i>)	34
Vzpomínka na 3 SARPOS a další „místní“ artisty (<i>Pavel Vaculík</i>)	36
Mendlovi: Tragédie habartovské židovské rodiny (<i>Aleš Vopat</i>)	39

Slovo redakce

Řeka Ohře

Všichni ví, o čem je řeč. Je tady společně s námi a přesto si jen výjimečně její existenci uvědomíme. Někdy nás ohrožuje, to když se rozdivočí a rozleje do kraje, pravidelně nás omezuje – na její překonání musíme vyhledat most nebo lávku. Je místem našeho odpočinku při vycházkách kolem ní, při posezení s rybářským prutem nebo při vodáckém putování. Je nepostradatelným zdrojem životodárné vody tu pro fabriku, tu pro naše domovy. Je úžasným přírodním biotopem nebo pohonem vodní turbíny. Tato řeka dala kraji historické jméno Egerland, tedy Poohří. A neumím najít jiný příklad, který by více charakterizoval a zároveň určoval a spojoval celý náš region. Pokud se mi na řece něco nelíbí, tak je to vždy a jen to, co jsme způsobili sami. Sem tam nějaké splašky, sem tam nějaká odložená pneumatika, po opadnutí velké vody to při pohledu do koryta vypadá jako stoka.

Řadu let různé osoby a organizace chápou, že je třeba pomoci a řeku uklidit. Dělají to podle svých skromných možností, díky jim za to. MAS Karlovarského kraje se v letošním roce pokoušejí využít svého regionálního vlivu a všechny aktéry, kteří o Ohři mají starost a skutečný zájem, spojit a uspořádat zatím nevidané čištění této tepny od Chebu až po Kadaň. Neříkáme, že jsme vymysleli něco nového. Jen chceme poskytnout střechu, oslavit řeku trochou práce, možná i zábavy, setkáváním lidí a řece něco málo vrátit. A daří se. Pod jedním praporem se se například setkávají lidé, kteří jsou jinak zapřísažnými konkurenty. V tom vidím velký symbol. Někdy je čas na bitky, jindy zase na společnou práci. Takže někdy u vody, na vodě nebo třeba ve vodě na shledanou.

M. Makovička

Titulní strana: Současný stav nového sekvojevce na Kostelní Bříze (foto J. Michálek 2016).

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 7, číslo. 1 / 2016
Vydává: MAS Sokolovsko, o.p.s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
 PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Petr Krása,
 Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR. 19466
 Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Josef Gerstner

Vedle starosty Karla Fenkla, o kterém jsem psal číslo 1/2015 časopisu Sokolovsko, byl nejvýznamnější chodovskou osobností přelomu 19. a 20. století starosta, továrník, filantrop a donátor Josef Gerstner. Zatímco po Karlu Fenklovi zůstaly dodnes památky, které připomínají jeho existenci – vitrážové okno v kostele, nebo městský park, který založil a spravoval – Josefa Gerstnera nepřipomíná v Chodově nic. Jeho rodinná hrobka na chodovském hřbitově je zarostlá a náhrobní kameny dávno zmizely. Zatímco Karl Fenkl byl podnikatel a politik, byl Josef Gerstner především laskavý člověk, který stál za skoro všemi aspekty společenského života v Chodově.

Rodiče Josefa Gerstnera, Antonín a Tereza, se do Chodova přistěhovali z Březové u Karlových Varů za prací (Antonín Gerstner pracoval v chodovské porcelánce) někdy v 50. letech 19. století. Tedy v době, kdy se Chodov začal postupně rozrůstat v průmyslové centrum oblasti. Celé chodovské údolí tehdy bylo domovem přibližně devíti stovek obyvatel. V Chodově se jim narodil 5. ledna 1856 syn Josef, který od roku 1862 navštěvoval místní dvoutřídní školu pod vedením pana řídícího učitele Ferdinanda Harische.

Dlouho však mezi svými novými spolužáky nezůstal, neboť již koncem školního roku se Gerstnerovi stěhují z Chodova pryč – až do bavorského Selbu, kde si Antonín Gerstner sehnal dobré místo v místní porcelánce. Město bylo čistě protestantské, a tak zde Josef se svými rodiči navštěvoval evangelické bohoslužby. Teprve když je o pár let později (1867) v Selbu postaven katolický kostel, mohou Gerstnerovi navštěvovat katolické mše a mladý Josef se stává prvním ministrantem v Selbu. Místní kněz Josef Mayer vyučoval Josefa latině a náboženství a nalezl v něm velice pozorného posluchače. Po večerech mu vyprávěl o dějinách a přivedl jej k pevné víře v Boha. Podle všeho dokonce doufal, že by se Josef Gerstner mohl stát jednou knězem a na tuto dráhu jej intenzivně připravoval. Jeho rodiče se ale drželi v plánech raději mnohem více u země, a proto ho dali v roce 1870 vyučit obchodním příručím.

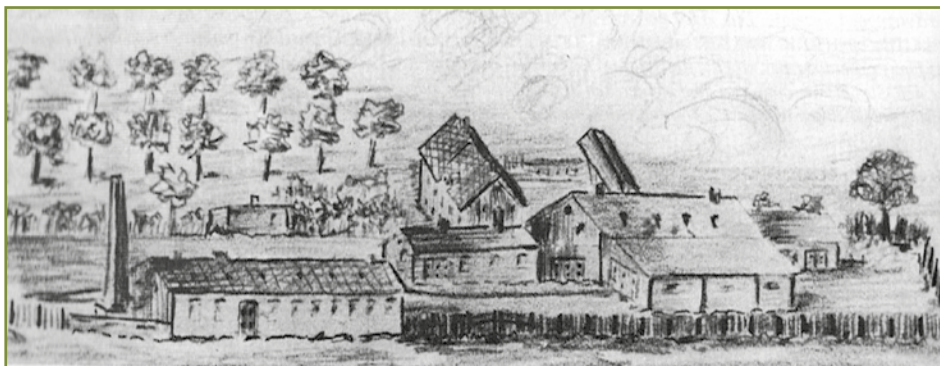
Už v roce 1871 se rodina vrací zpátky do Chodova. Antonín Gerstner si zde otvírá obchod s koloniálním zbožím a jeho syn se stává jeho pomocníkem. Zároveň se rodina zapojuje do života obce, která se v době nepřítomnosti Gerstnerů začala prudce rozvíjet. V roce 1874 se Josef Gerstner stal v pouhých sedmnácti letech jedním ze zakladatelů chodovského sboru dobrovolných hasičů a jedním z prvních požárníků. Členem místního hasičského sboru byl dlouhých 58 let až do své smrti. O rok později zakládá (pravděpodobně zde působil vliv jeho bavorského učitele pátera Josefa Mayera) "Čtenářský a společenský spolek Konkordia", který si vzal za cíl zvyšovat kulturní a duševní rozhled obyvatel Chodova. V téže době se také stává členem chodovské kapely v pozici trumpetisty a houslisty. Aktivním hudebníkem zůstal až do konce života v celé řadě kapel a spolků. Možná právě tehdy, když hrával s kapelou v místních hostincích, potkal svou budoucí ženu Marii Krausovou, dceru hostinského od Modré hvězdy. Znal se s ní také ze spolku Konkordia, kde společně hráli divadlo.

Josef Gerstner.

Josef s Marií se vzali v chodovském kostele 5. listopadu 1878. Josefův otec Antonín předal synovi obchod, který se záhy rozšířil o železářství a papírenské zboží. Ani v osmdesátých letech (kdy jej čím dál tím více začala zaměstnávat i rostoucí rodina) nepolevoval Josef Gerstner ve svých aktivitách. Založil v Chodově německý tělocvičný svaz (Deutschen Turnverein), působil v několika divadelních spolcích, v roce 1886 stál u zrodu pěveckého spolku "Mozart" a organizoval pro Chodováky výlety do širokého okolí. Vrcholem jeho veřejných aktivit se stal rok 1887, kdy byl v pouhých 31 letech (v té době byl průměrný věk radního kolem 50 let) zvolen do obecní rady. V samém závěru osmdesátých let (3. května 1889) postihla mladého úspěšného muže tragédie – jeho žena Marie zemřela na plicní tuberkulózu v pouhých 33 letech. Vzhledem k tomu, že společně vychovávali dvě malé děti, o které se najednou neměl kdo starat, oženil se Josef Gerstner ihned po uplynutí ročního smutku s Annou Hickmannovou z Nejdku.

V roce 1892 zakládá Josef Gerstner v budově bývalého chodovského mlýna svou malou továrnu. Z počátku jen s deseti zaměstnanci začal vyrábět transportní stroje a příslušenství. Jeho závod se začal postupně rozšiřovat a časem zaměstnával až pět desítek dělníků. V devadesátých letech také hodně spolupracuje se starostou Karlem Fenklem na správě obce a právě jeho velký podíl na rozvoji Chodova se stal důvodem, proč byl v roce 1901 zvolen starostou města. S krátkou přestávkou vydržel v úřadě až do roku 1918. V tomto posledním válečném roce se i přes jeho velkou snahu prudce zhoršilo zásobování Chodova potravinami a 20. června se před radnicí shromáždilo několik stovek rozzuřených obyvatel města. Když starosta Gerstner vyšel ven a pokusil se situaci uklidnit, byl napaden přítomnými ženami nejprve slovně a posléze i fyzicky. Znechucen tímto výstupem ještě ten den odstoupil z funkce starosty města.

Gerstnerova továrna ze sbírek Stiftlandmuseum Waldsassen nakreslená Oskarem Gerstnerem.

Během jeho působení v úřadu starosty se Chodov definitivně zařadil mezi významná průmyslová centra regionu. Do Chodova byl zaveden elektrický proud, bylo zřízeno veřejné elektrické osvětlení, otevřeno první kino, byla postavena nová budova fary a dívčí škola, opraven katolický kostel a založen zaopatřovací spolek pro chudé. Jen díky snahám Josefa Gerstnera se podařilo minimalizovat následky hladomoru v posledních měsících první světové války.

Byla to právě péče o chudé a nezištná pomoc potřebným, co vedlo papeže k tomu, že udělil Josefovi Gerstnerovi nejvyšší vyznamenání, které může papež udělit laikovi - řád "Pro ecclesia et pontifice" (Pro církev a papeže). Toto vyznamenání je znakem velké úcty, které se musel Josef Gerstner obecně těšit, neboť se uděluje jen výjimečným osobnostem.

Gerstnerova továrna na nákrese Oskara Gerstnera, sbírka prof. Carla Gasche.

Po odchodu z úřadu se Josef Gerstner věnoval na plno své rodině a továrně. Když mu v roce 1924 zemřela jeho druhá žena, předal vedení továrny svým dětem a stáhl se do ústraní, což urychlil i infarkt, který mu znemožnil naplno pracovat. Snažil se alespoň pracovat na svých pamětech, na jejichž první stranu si nechal vymalovat jako motto část biblického žalmu *"Umíš zvládnout zpuštěné moře, zkrotit jeho vzduté vlny."* Toto dílo však už zůstalo nedokončeno. Starosta, továrník, mecenáš a filantrop Josef Gerstner zemřel na těžký infarkt 5. prosince 1932. O pár dní později byl pohřben na chodovském hřbitově, na který ho vyprovodily tisíce obyvatel města, kterému zasvětil celý svůj život.

Miloš Bělohlávek

Sokolovsko za vlády Karla IV. (1346-1378)

V letošním roce uplyne 700 let od narození českého, lombardského a arelatského krále a římského císaře Karla IV., jenž patří bezesporu mezi nejvýznamnější osobnosti našich i světových dějin. O Karlově významu a popularitě svědčí, že o něm již byly sepsány tisíce stran odborné, popularizační i beletrické literatury a mimo jiné i jeho vítězství v anketě Největší Čech roku 2005. Zájemce o detailní vyličení života slavného panovníka lze odkázat na práce historiků Josefa Šusty, Jiřího Spěváčka, Františka Kavky či Lenky Bobkové. V tomto stručném příspěvku bych se rád zaměřil na Karlův vztah k místům, která se nachází na území dnešního Sokolovska, a na situaci v našem regionu v čase jeho vlády.

V prvé řadě je třeba si uvědomit, že v minulosti nebyl centrem sledovaného území Sokolov, nýbrž hrad Loket se stejnojmenným městem. Ten někdy během druhé poloviny 12. století nahradil staré správní středisko kraje Sedlec. Dle Lokte se pak ostatně kraj mezi tzv. Chebskem a někdejšími Žateckem nazýval Loketsko. Rozsah starého Loketska se v průběhu věku často měnil. Jeho jádrem byl dnešní okres Sokolov, ale též části dnešního okresu Cheb a severní část okresu Karlovy Vary. Loketský hrad poznal Karel, tehdy ještě zvaný Václav, již jako malé dítě. Jeho matka královna Eliška se sem s ním poprvé uchýlila koncem června 1317. Eliška zde pak se svými dětmi pobývala ještě několikrát, přičemž její poslední pobyt na Lokti byl značně dramatický. V polovině února roku 1319 přitáhl před hrad s vojskem její manžel a Karlův otec král Jan, s nímž Eliška tehdy neměla příliš dobré vztahy. Král Jan se domníval, že jej opoziční šlechtici v zemi chtějí svrhnout a dosadit na trůn s pomocí Elišky tehdy tříletého Václava. Královna posádka se Janovi nakonec vzdala, Eliška byla vykázána na svůj hrad

Originál sochy Karla IV. ze Staroměstské mostecké věže, umístěný dnes v Lapidáriu Národního muzea (foto autor).

a své přilehlé majetky někdy někomu zapíše, tak jedině Ješkovi z Velhartic, příbuznému Trostovi Winklerovi či svým sestrám Markétě a Anně. Svých majetků se však záhy vzdal, a tak se dostal Sokolov po polovině 60. let 14. století do přímého držení královské komory, o čemž svědčí zápis z konfirmačních knih, dle nichž v březnu roku 1366 prezentoval sokolovského faráře samotný Karel IV. Sokolov byl za vlády Karla IV. vcelku malým nehrazeným městečkem s vodní tvrzí vystavěnou Nothafty. Není jisté, zda měl již za vlády Karla IV. právní statut města, neboť existence městských práv z roku 1313 není pramenně podložena.

Mezi Sokolovem a Kynšperkem se rozrůstaly během 13. a 14. století drobné vsi, z nichž stojí za zmínku přinejmenším Hlavno, sídlo rytířského rodu Globnářů, či Chlum Svaté Maří, kde někdy v průběhu Karlovy vlády vznikla dřevěná kaple, ze které časem vzešlo významné poutní místo. Kolem města Kynšperku vzniklo v polovině 14. století několik desítek vsí, u jejichž počátků stáli zástavní držitelé města lanckrabata z Leuchtenberku. Samotné město sestávalo z hradu, kostela pod patronací řádu křižovníků s červenou hvězdou a městské aglomerace mezi těmito stavbami. Roku 1364 udělil Karel městu privilegia a dovolil Kynšperským zbudovat kolem města palisádu. Za vlády Karla IV. držel vsi v okolí Kynšperka Jindřich Planknár z Kynšperka. Zda Kynšperk zástavně držel, či zde působil jako purkrabí, je nejasné. Dle Kynšperka se pak psali i Jindřichovi potomci.

v Mělníku a mladý Václav byl pak na Lokti po určitou dobu vězněn. Navzdory těmto nemilým zkušenostem z dětství Karel na Loket nezanevřel. Po požáru roku 1352 obnovil městu privilegia, která shořela, a osvobodil Loketské od daní. Pouze v případě, že král zrovna v Lokti pobýval, mu mělo být přineseno v dřevěném poháru 5 liber švábských haléřů. Kromě toho obnovil Karel mílové právo a uložil obyvatelům loketských předměstí stejné povinnosti, jaké měli loketští měšťané.

Sokolov (zvaný tehdy Falknov) snad již za vlády krále Jana opustili jeho zakladatelé a někdejší chebští ministeriálové Nothaftové. Poněkud matoucí je, že ještě jeden z Nothaftů, Albrecht, sepsal roku 1353 jednu ze svých listin „na Falknově“. Tento pramen je poněkud v rozporu s dalšími prameny, dle kterých v Sokolově sídlil loketský purkrabí Mikuláš Winkler, příslušník na Loketsku hojně zastoupeného rodu erbu pstruha. S jistotou lze považovat Winklery za držitele Sokolova od roku 1360, kdy se Nothaftové definitivně zrekli svých nároků na Sokolov. Tomáš Winkler, příbuzný někdejšího purkrabího Mikuláše, držel Sokolov společně se Starým Sedlem a Lomnicí a dalšími blízkými vesnicemi jako královské léno. Právě roku 1360 sliboval Winkler Karlovi, že pokud Sokolov

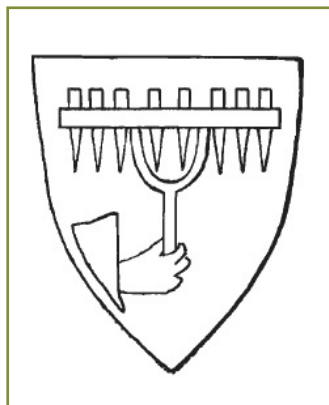
Dnešní město Chodov bylo pouze malou vsí na „Královské cestě“, směřující z Erfurtu do Prahy, kde se za vlády krále Karla nacházel pouze kostel sv. Vavřince, manský statek či tvrz a nejspíš pár dalších usedlostí. V polovině 14. století byl Chodov v majetku Trosta Winklera. V 60. letech 14. století jej pak drželi bratři Bohuslav a Albrecht z Hertenberka.

Hrad Hartenberk (dříve označovaný jako Hertenberk) drželi v polovině 14. století tři příslušníci rodu pánů z Hertenberka – Tuto, Habart a Albrecht. Z pramenů bohužel jasně nevyplyvá, jaký byl jejich vlastnický vztah k hradu. Je dokonce možné, že byl Hartenberk hradem královským a Hertenberkové zde pouze dědičně drželi purkrabský úřad. Toto tvrzení je v rozporu s faktem, že se „majitelé“ hradu v následujícím období často střídali. Střídání majitelů Hartenberka v následujícím období lze dobře sledovat na základě konfirmačních knih, v nichž se nachází záznamy o hartenberské vrchnosti, podávající nové faráře do Krajkové. Na konci 50. let 14. století získali část hradu Oldřich a Jindřich Pluhové z Rabštejna. Roku 1362 prodali Hertenberkové a Pluhové hrad Těmovi z Koldic, který jej o dva roky později vyměnil s Karlem IV. za plat z města Budyšína. Karel připojil hrad k Lokti a svěřil jej do správy loketským purkrabím.

Mezi Kraslicemi a Sokolovem se v čase Karlovy vlády těžila měď, ale i jiné kovy, jako například cín, olovo a stříbro. Již v polovině 14. století vzniklo z podhradí staršího kraslického hradu městečko. Až do doby husitské neměly Kraslice vlastní kostel. Městečkem procházela tzv. Královská cesta, vedoucí z Erfurtu do Prahy. Roku 1370 udělil Karel IV. Kraslicím chebské právo, přičemž Krasličtí se v případě potřeby měli odvolávat k právům města Lokte.

Velmi živou částí Sokolovska byl za vlády Karla IV. Slavkovský les. Kolem roku 1333 přilákala těžba rud do srdce Slavkovského lesa na bečovské panství pana Slávka z Oseka-Rýzmburka velké množství horníků z Míšeňska. Ti zde vybudovali osadu Horní (ve smyslu „hornický“) Slavkov, která se v 50. letech 14. století stala skutečným městem. Obdobným způsobem vzniklo na bečovském panství Krásno, prvně připomínané roku 1330. Městečkem se Krásno stalo před rokem 1355, kdy mu Boreš a Slávek z Oseka-Rýzmburka udělili právo soudu a správy cínových dolů a rýžovišť. Horníkům ze Slavkovského lesa mohl snad sloužit záhadný kostel sv. Mikuláše nedaleko Hruškové. Nejspíš za vlády Karla IV. vystavěli ve Slavkovském lese rytíři či páni Plíkové erb pstruha nový hrad Plíkenštejn. Až doposud sídlili Plíkové na hradě v Nejdku. Plíkenštejn byl malou kamennou stavbou na skále vypínající se nedaleko soutoku Lobežského a Psiho potoka. V 60. letech drželi hrádek páni z Kynžvartu (větev Hertenberků), leč Plíkové zde i nadále sídlili, nejspíš jako jejich leníci. Tehdy také začali užívat dle blízké a dnes již zaniklé vsi predikát „z Vranova“. V severozápadní části Slavkovského lesa budovali své tvrze v Kamenici a Kostelní Bříze příslušníci později velmi mocného rytířského rodu Štampachů.

Jak patrně vyplynulo z těchto řádků, zůstává historická věda poznání Sokolovska v době Karla IV. doposud velmi dlužna. Ostatně celé starší dějiny našeho regionu by si dozajista zasloužily moderní vědecké zpracování, jež by využilo všech dostupných pramenů z domácích i německých archivů. Přesto patrně nebudeme daleko od pravdy, když prohlásíme, že historické Loketskó bylo za časů Karla IV. významnou oporou panovnické moci a domovem Karlových věrných služebníků.

Erb pánů z Oseka-Rýzmburka (podle pečeti nakreslil F. Bernau, 1903).

Ze vzpomínek učitele Milana Kozla

*„Dnešní den budiž oslaven,
neb nový maják na západě vzplál ...*

*A česká škola proudy dětí vítá
jak matka slovem lásky k hodům zve,
kde sluncem vědy v duších jejich svítá
a češství hlásá: tu je místo tvé!*

*Kde sokol v znaku jasným okem plá
a k slunci mocnou míří perutí,
tam síla, volnost, rovnost zavolá
nás k lásce, bratrství v jarém vzplanutí.*

*Dnešní den budiž oslaven
neb nový maják na západě vzplál ...*

Napsal Milan Kozel; správce školy z Vysočan – Prahy.“

Třída učitele Milana Kozla u pokáceného stromu, rok 1924. Pan učitel stojí uprostřed.

Přestože se Milan Kozel pod těmito verši označil za správce školy z Vysočan, škola, která je v nich oslavována, se nacházela v Sokolově a jmenovala se Česká státní škola obecná ve Falknově nad Ohří. Otevřena byla v říjnu roku 1922.

V místním tisku pak stojí psáno: „V nedostatku jiné vhodné síly učitelské byl na školu přikázán z okresu karlínského učitel Milan Kozel výnosem č. 110.608/22 z 13. 10. 1922.“

Kdo to byl Milan Kozel, co předcházelo jeho příchodu do Sokolova a jaké bylo jeho působení v tomto tehdy většinou německém městě?

Kromě kroniky české státní obecné školy, dobového tisku a případných dalších pramenů je možné hledat odpověď i v materiálech, které sám Milan Kozel nazval Vzpomínky učitelovy a které v listopadu 1968 zaslal odboru školství a kultury Městského národního výboru Sokolov. V těchto vzpomínkách popisuje své učitelské začátky sám Milan Kozel takto:

„Píše se rok 1915. Mladý student, 19 letý, po maturitě na učitelském ústavě v Praze vstupuje do života a pošta doručuje úřední obálku od c. k. okresního hejtmanství v Praze-Karlíně. 'Ustanovujeme Vás výpomocným učitelem při obecné čtyřtřídní škole v Horních Počernicích.' V Horních Počernicích jsem promítal po školní práci skioptikonem nepohyblivé obrázky cestopisné a pohádky pro děti. Mimoto jsem se věnoval divadlu, nacvičil několik divadelních her s dětmi a pustili jsme se do pravidelných kabaretů. Když jsem si zvykl na děti a občanstvo, vandroval jsem do Hloubětína na velkou školu. I tam jsem rozvinul s dětmi činnost divadelní.“

Po Hloubětíně pak následovaly Dolní Chabry, kde se Milan Kozel stal socialistou a členem Dělnické tělocvičné jednoty. Starosta obce se sice snažil Milana Kozla přesvědčit, že jeho místo by bylo v Sokole, ale nepochodil. Pod hlavičkou Dělnické tělocvičné jednoty začal opět nacvičovat divadelní představení, kterými byly *Zakletá princezna Zlatohlávka*, dětské pásmo Pro tatíčka prezidenta a Jiráskovi Psohlavci. Odpolední i večerní představení Psohlavců bylo vyprodáno a Milan Kozel na ohlasy na tato představení vzpomíná takto:

„Druhý den pan řídící se divil, jak může být propagátorem dělníků – komunistů učitel, když jeho otec je známý a vážený národní demokrat a rada obecního zastupitelstva města Prahy. Proč nejdu mezi ně (tedy Sokoly)? Myslím, že se bratři starali, abych z obce brzy odešel, a to také dokázali. Vandroval jsem do Kobylis. To mi prorokoval i můj otec a vysvětloval, že komunismus je idea neuskutečnitelná a trvání nemá.“

V Kobylisích byl Dělnický dům a velké divadlo, do jehož činnosti se Milan Kozel ihned zapojil. Ve škole se ve spolupráci s ředitelem školy znovu pustil do promítání diapozitivů. Ve Vysočanském kině Olympia se vyučil promítačem a v únoru 1918 složil zkoušky. O svém působení v Kobylisích píše:

„Byl jsem zaměstnán divadlem a studoval jsem znovu Zakletou princeznu Zlatohlávku. Pan ředitel byl nadšen mou ochotou, ale nesouhlasil s volnou myšlenkou, která se rychle měnila v bezvěrecké sdružení. Velkým propagátorem této myšlenky byl učitel Štraus z Nových Vysočan, který si mě velice oblíbil. Pozval jsem rodiče své třídy 5. A požádal jsem kolegu Štrause, aby provedl ku shromáždění bezvěreckou přednášku. Dopadlo to tak, že všichni rodičové podepsali odhlášku od církve pro své děti. Druhý den jsem zaklepal na dveře ředitelny a hlásil panu řediteli, že v 5.A třídě nebude se vyučovati náboženství. Předal jsem mu veškeré odhlášky rodičů. Ředitel zůstal jako přimrazen a povídal: 'Milánku, cos to provedl? Tos neměl dělat. Z toho kouká přeložení.'“

Pro dokreslení postavy učitele Milana Kozla možno dodat, že ještě před jeho přeložením do Sokolova se mu podařila další perla. Poté co byl propuštěn z vyšetřovací vazby karlínský starosta a senátor Václav Štunc obviněn z komunistického puče, odvedl své žáky k jeho domu a společně mu na uvítanou zazpívali Píseň práce a Marseillaisu. To, co následovalo, pak popisuje takto:

„Dne 19. ledna 1921 donesla pošta následující dopis, jehož opis mám ve svém bohatém archivu.“

Ředitelství měšťanských a obecných škol, slavný sbore učitelský v Kobylisích.

V minulých dnech se vrátil z vyšetřovací vazby pan Václav Štunc obviněný z těžkých deliktů proti zákonům republiky a tu se stala neuvěřitelná věc. Učitel 5.A Milan Kozel s dětmi jeho výchovatelské péči svěřenými šel jmenovaného vítati. Nehledě k zájmu veřejnému jsem jednáním pana učitele jako otec osobně

Fotografie z divadelního představení Psohlavci, na kterém měl učitel Kozel hrát Kozinu. S největší pravděpodobností jde o muže vlevo, co sedí uprostřed své rodiny.

dotčen, neboť můj syn Ladislav byl panem učitelem k „uvítání“ donucen ... a tak dále, a tak dále ... znamenám se v dokonalé úctě Antonín Nebuželský.

Tento dopis mně předložil pan ředitel, byl bez sebe a označil mne za ztraceného.“

Tento nadšený a nekonvenční v té době 26 letý pedagog dostal tedy úkol vést nově vzniklou první českou školu v Sokolově. Z jeho zápisů v kronice této školy a z jeho „Vzpomínek“ tak máme možnost vnímat atmosféru tohoto města v první polovině 20. let 20. století očima jednoho z českých přistěhovalců. Budeme-li však porovnávat tyto prameny, zjistíme, že „Vzpomínky učitelovy“ se liší od zápisů v kronice, a to někdy dost podstatně.

O začátcích svého působení v Sokolově například ve „Vzpomínkách“ uvádí:

„21. října 1922 byl jsem z trestu přeložen do zněmčeného území Falknova nad Ohří jako správce menšinové školy, kterou jsem měl otevřít. Do Falknova jsem odjel s chutí a pracoval jsem, jak se patří na území, kde je nás hrstka. Čeství se v nás stále víc a více probouzelo a slavnostně otevřená škola přilákala všechny hrdé hraničáře. Založili jsme Národní jednotu severočeskou, jediný spolek v místech na severu.“

V kronice školy se však můžeme dočíst, že:

„Dne 20. října 1922 splněn byl dávný sen zdejších Čechů a vykonán zápis do jednotřídní státní školy obecné ve Falknově. Boj, který trval přes dva roky, vedl Odbor Národní jednoty severočeské ve Falknově.“

Budeme-li tedy více věřit dobové kronice než vzpomínkám pana učitele, musíme dojít k závěru, že to nebyl on, kdo v Sokolově Národní jednotu severočeskou zakládal. V dalším odstavci „Vzpomínek“ pan učitel uvádí:

„Škola byla umístěna v kapucinském klášteře a zapsáno do ní 22 dětí českých sklářů a horníků. Představený kláštera kapucín Cardíán, starý fousatý řeholník holdoval plzeňskému a často zaklepal na dveře třídy a vedl mě do sklepa na hlt pivka. Okresní hejtman, Němec jak poleno, ale neškodný, ... zato jeho aktuár Třebický František, národovec, byl všem vzorem i jeho úředník Marek. Založili jsme divadelní kroužek pod titulem Ústřední matice divadelního ochotnictva a už se jelo. A kde jsme hráli divadlo? V hotelu Weber, kde byl sál s jevištěm. Jeho majitel byl Němec Bratzferger, hodně mluvil česky a byl nám nakloněn.“

Podle kroniky však bylo dětí zapsaných do školy nikoliv 22, ale 26. Pokud bychom takto pokračovali, možná by se podařilo věrohodnost „Vzpomínek pana učitele Kozla“ zcela rozbít, což by ale na druhou stranu určitě byla škoda, neboť jejich pravá hodnota je určitě jiná než faktografická. Budeme tedy v citaci vzpomínek pana učitele ještě chvíli pokračovat.

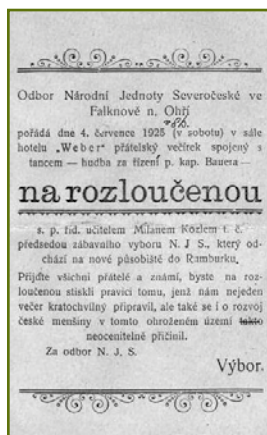
„Jako jednatel okresního osvětového sboru ve Falknově jsem požádal ministerstvo školství a národní osvěty o zakoupení projekčního aparátu pro školu a osvětovou činnost s poukazem, že mám zkoušku operatérskou. Moji žádosti bylo vyhověno a můj sen byl uskutečněn. Předváděl jsem ve škole a večer pro dospělé v sále hotelu filmová představení. Byl jsem zván do okolních obcí. Se staršími žáky jsme naložili aparát, cívky, filmy, 1000 Wattovou žárovku na vozík a jelo se i hodinu do školy, kde nás už děti čekaly. Později nám jeden dobrý občan půjčil vozík s koněm a svým synem.

Školu jsme rozšířili na dvoutřídní s polodenním vyučováním. Lidí přibývalo a taktéž dětí. Provizorní třída v klášteře dávno nestačila a jednáno bylo o otevření 2 tříd měšťanské školy. Sjednáno bylo panem hrabětem Nostitzem propůjčení tříd na zámku po dobu, než ministerstvo zakoupí od jmenovaného pozemek na stavbu školy. Pracoval jsem pro rozšíření školy s plným elánem, ale neuvědomil jsem si, že se ihned obecná škola spojí s měšťankou pod jednou správou a pak bych musel zase vandrovat. Co se mnou? Všichni byli pro, abych zůstal. Gordický uzel jsem rozsekl tím, že jsem ustoupil a vybral si, jak mi bylo nabízeno ze 3 měst, Rumburk.“

Tolik „Vzpomínky učitelovy“, které je možno doplnit ještě několika ukázkami z kroniky obecné školy.

- „Památný den 28. října 1922 oslaven byl tím, že správce školy vysvětlil význam převratu a povzbudil je k plnění republikových povinností.
- Vánoční nadílka pořádaná byla místním odborem N. J. S. v sále hotelu Weber v neděli dne 17. prosince o 2. hodině odpolední. Nacvičené básně a písně předneseny dle programu č. j. 133 s. š. na jevišti, kde stál vysoký vánoční strom ověšený pečivem a cukrovím, které darovaly dámy. Rozdáno bylo šatů a botek od České okresní péče o mládež ve Falknově v ceně 1752,50 Kč a od N. J. S. ve Falknově v ceně 825 Kč. Z darovaného plátna ušila obětavá paní Marková dětem košílky a dětské prádlo. Děti byly vesměs poděleny a z darované mouky obdržely každý velkou vánočku.
- Dne 30. května při hodině zeměpisné prohlédnut s dětmi II. třídy klášter, kostel. Na oltáři ukázána byla zasklená kostra světce. Pak vstoupeno do hrobky hraběte Nostice, kde viděly 37 plechových rakví. Připomenuty nádherné hrobky králů egyptských, mumie, balzamování.
- Jiné důležité události: Správa školy sepsala protokol 30. 10. 1922 s panem Karlem Hůrkem z Königswerthu (dnešní Královské Poříčí) o tom, jak německý úředník z tamní továrny Jan Postendorfer zakazoval rodinám poslati do české školy pod pokutou a vyloučením z práce. Z bázně před následky vystoupili ihned 3 chlapci a odešli do německé školy.
- A opět památný den 28. října 1923 oslaven byl tím, že správce školy vysvětlil dětem o převratu, o zkrouteném Rakousku, o legionářích, o zasloužilých mužích a o našem prvním prezidentu T. G. Masarykovi. Dramatický odbor N. J. Severočeské sehrál pro naše děti výpravnou hru od Jiráksa Lucernu. Správce školy v úloze vodníka Michala potěšil děti, které dlouho na něho pamatovaly.
- Učitelská konference: Poněvadž nastane v příštím školním zápise velký nával dětí do české školy (míněn je zápis do školního roku 1924/25), usneseno: Přibírány budou děti, jichž rodiče buď oba, neb aspoň jeden jsou Češi a děti nejvýše dvanáctileté. Zápis vykonán ve dnech 30. a 31. srpna 1924 v učebně v zámku Nosticově. Zapsáno celkem 109 dětí. Rozděleny na 3 třídy.
- Správa stavebního okresu vypsala veřejnou soutěž na stavbu české školy a ministerstvo veřejných prací zadalo stavbu výnosem z 18. září 1924. Okresní politická správa předala stavební parcelu stavitelům. Ti v protokole uvádí, že přijmou do práce v první řadě Čechy a stavbu budou hledět do prosince dostat pod střechem.

- Za odbor Národní jednoty severočeské Výbor“*

Lístek zvoucí na rozlučku s Milanem Kozlem do sokolovského hotelu Weber, rok 1925.

Milada Čermáková

Povodeň na Ohři v Sokolově v roce 1954

Voda je nejen pro život nezbytná tekutina, ale též dravý živel, jenž dokáže nejen dávat, ale i brát. Od pradávna tak sužovaly lidská sídla časté povodně, což byla jakási daň za to, že se lidé usazovali právě kolem říčních toků. Ušetřen jich nebyl ani Sokolov, který za posledních sto padesát let několik takových povodní zasáhlo. Přesto, že neměly takovou ničivou sílu jako povodně v Čechách v letech 1997 a 2002, ukázala i zde řeka Ohře svou odvrácenou tvář.

V letech 1902 až 1905 byla uskutečněna regulace řeky v úseku od Černého mlýna až do Královského Poříčí a zároveň i zatrubnění Rychnovského potoka. Odstraněním meandrů se tok řeky zkrátil z původních 10 079 m o 2 585 m. Převýšení dosahovalo v tomto úseku 10,863 metru. Během druhé světové války pak došlo ke třem opravám levého břehu řeky přímo v Sokolově.

Co se průtokových poměrů týče, měla hladina řeky v Citicích nulový bod na kótě 402, 427 m. n. m. Při povodni z roku 1867, která byla tehdy brána jako stoletá, ukázal vodočet hodnotu 404,810 m. n. m. Mezi větší zaznamenané povodně patřily tyto:

<i>datum</i>	<i>zvednutí hladiny (m)</i>	<i>poznámka</i>
1867	+ 2,283	-
05. 02. 1909	+ 2,200	zatopený lom Luitpold (Antonín) a důl Boghead
06. 03. 1915	+ 1,800	u obce Tisová vystoupila řeka ze břehů
18. 01. 1918	+ 2,480	řeka vystoupila ze břehů
12. 01. 1920	+ 2,050	zatopený důl Boghead a lom Bohemie. 09.11.1928
29. 12. 1943	+ 2,350	Bohemii a Luitpold se podařilo udržet s obtížemi
11. 07. 1954	+ 2,900	průval do lomu Medard jih
15. 01. 2011	+ 3,270	všechny lomy i doly jsou již zlikvidovány

Jak je vidět, jeden z největších průtoků měla řeka Ohře právě v roce 1954, kdy došlo k zatopení lomu Medard jih. Jak k tomu vlastně došlo?

1. července 1954 začalo deštivé počasí a prakticky v celých Čechách neustalo po celé prázdniny. Nejříve se jednalo jen o přeháňky, ale ty přešly do trvalého deště se značnou vydatností. Před deštěm byl stav na vodočtu v Citicích hluboko pod normálem na úrovni – 0,820 m. Voda však začala brzy stoupat. 3. července 1954 dosáhl stav + 0,190 m., o den později + 0,200 m. Proto bylo přikročeno na jezích ke zdvihání stavidel. Tím se průtok zrychlil a v období 5. – 7. července se stav ustálil na + 0,160 m. V týdnou od 5. do 12. však přšlo prakticky neustále a situace se začala rychle měnit. 10. července ukázal vodočet +1,100 m. a 11. července ve 14 hodin dostoupila hladina vrcholu + 2,900 m. V tu dobu se již řeka od soutoku se Svatavou směrem k mostu začala vylévat z břehů a začala zaplavovat sklepy a zahrádky okolo. Také se objevily silné průsaky vody hnedouhelnou slují Antonín v ochranném pilíři řeky Ohře v místě mezi „Krejcarovou“ lávkou a soutokem s řekou Svatavou. Nejsilnější průsaky se objevovaly zhruba 16 metrů pod hlavou slaje. V 17 hodin se odtrhla část uhelné stěny mezi řekou a lomem a v tomto místě se objevila písečná čočka, z níž vytékala kalná voda. Postupně se písek z čočky vyplavoval, až asi hodinu po půlnoci došlo k zatřetí odlehčovacího koryta řeky Ohře. Zhroutil se hlavní i odlehčovací koryto a ze zátrhu se začala valit voda do vyrubaného lomu Medard, jenž by v tu dobu již zčásti zasypán skryvkou a zbytková jáma měla objem 3 mil. m³. Začaly vybuchovat uhelné plyny. Kolem půl druhé ráno se prolomilo dno řeky a vznikla 30 metrů hluboká jáma. Přitom byl do lomu stržen jez i se stavidly (býval nad městskými mlýny v prostoru dnešního „Výběru“) a do jámy se začaly řítit i hospodářské stavby již

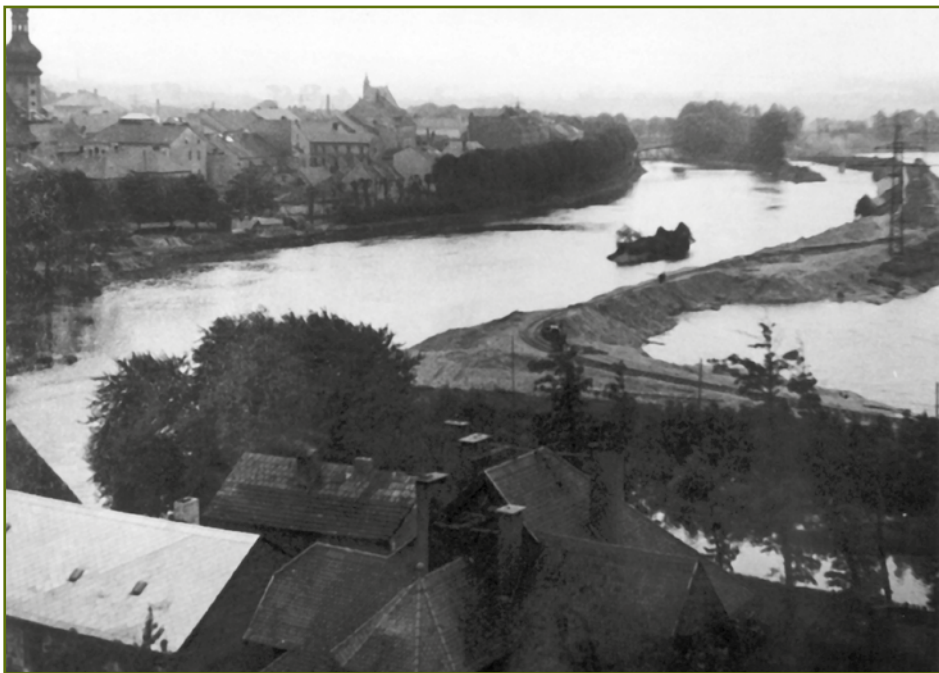

Valící se voda pod starým sokolovským mostem z roku 1876. Sbíрка autora.

Růžové náměstí s torzem „Vodní brány“ 11. července 1954. Sbíрка autora.

prázdného Šmatova mlýna u soutoku Ohře a Svatavy. Voda mizela do 30 metrové hloubky a hlavní řečiště směrem k mostu se začalo vyprazdňovat. Zmizel i ostrůvek mezi oběma řečišti u „Krejcarové lávky“, včetně všech stromů. Dno řeky bylo prolámáno v délce přes 300 metrů, hráz ochranného pilíře byla prorvána v délce 95 metrů a během 2, 5 hodin, tedy kolem 4. hodiny ranní, byl prakticky celý lom Medard kompletně zaplaven. Hladina nově vzniklého jezera se vyrovnala s hladinou řeky, čímž ustalo narušování vodního dna a také eroze břehů. „Krejcarová lávka“ tak naštěstí byla zachráněna, protože po jejím zborcení by zřejmě vytvořila hráz a voda by se rozlila na Lidické nábřeží a dále do města.

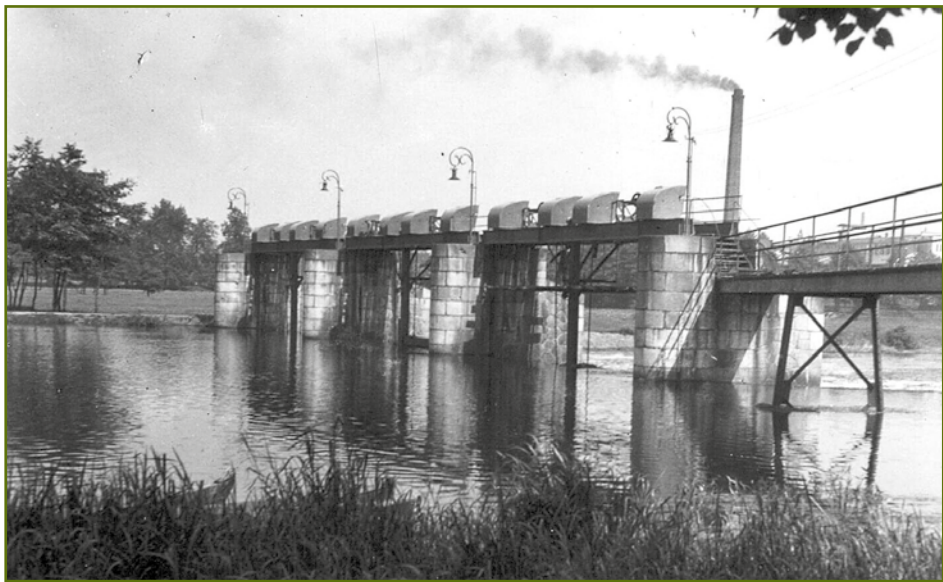
Povodeň v noci z 11. na 12. července 1954 strhla stavidla k regulaci vody v Ohři k městským mlýnům a protrhla hráz (ochranný pilíř) mezi řekou a lomem Medard-jih. Lom velice rychle zaplavila voda. V pozadí je dobře patrné druhé odlehčovací povodňové koryto a „Krejcarová lávka“. Pohled ze „zubaté“ věže Hellmannovy přádelny. Foto dar P. Zelenky.

Zatopený lom Medard-jih v červenci roku 1954, v pozadí dnes již neexistující třídírna Medard I a lom Medard. V popředí řeka Svatava. Foto dar P. Zelenky.

V době zaplavení lomu byli již všichni obyvatelé okolních domů, zejména na Lidickém nábřeží, vyzváni k evakuaci a byl vypnut elektrický proud. Voda v lomu vytlačila uhelné plyny, které se šířily uhelnými vrstvami do sklepů některých sokolovských domů. V jednom z nich se jedovatých plynů nadýchali dva malí chlapi, což však naštěstí zpozorovali jejich rodiče a zachránili jim tak život, neboť oba byli okamžitě odvezeni do nemocnice.

Posléze se situace naštěstí stabilizovala. Voda již nestoupala, naopak ve 20 hodin večer klesla na + 2,600 m. Počasí se pomalu zlepšilo a umožnilo četám horníků, techniků i vojáků

Jez, jenž býval za dnešním obchodním domem „Výběr“, byl stržen povodní roku 1954 do lomu Medard-jih. Obrázek je ze 30. let 20. století, lom Medard-jih vznikl později v místě louky za řekou. Komín v pozadí patří ke kotelně Hellmanovy přádelny (dnes Wieland). Sbírka autora.

ve dne v noci pracovat na odstranění škod. Do několika týdnů se na dolech Antonín a Medard obnovila těžba, ovšem část vyrubaného Medardu zůstala zaplavena a mezi Sokolovem a Citicemi vzniklo obří jezero. Díky práci vojáků, kteří vtlučkali do země piloty a vozili kamení na novou hráz, se v říjnu mohlo začít s odčerpáváním vody. Obyvatelé Sokolova tak jednu z největších povodní přečkali, jen je v následujících týdnech trápil zápach z odpadních vod městské kanalizace, která kvůli poruchám říčního dna dostatečně nefungovala.

Jaroslav Jiskra

České vyučování v zaniklé obci Sněžná

V historii dnes již zaniklé obce Sněžná (Schönau), bylo velmi důležité datum 26.10.1881, neboť v obci byla slavnostně otevřena nová budova, ve které byla zřízena původně jednotřídní škola. Avšak vzhledem k postupnému nárůstu počtu dětí se roku 1885 změnila ve školu dvoutřídní. Bližší informace o zdejších poměrech v další její působnosti nejsou ucelené. Lze však doložit, že v průběhu druhé světové války se tato obecná škola změnila opět v jednotřídní a mezi poslední německé vyučující patřili Gertruda Langmerová a Franz Watzke.

Obec Sněžná na počátku 20. století.

I když do obce přišlo těsně po druhé světové válce málo dosídlenců, české vyučování tady zahájil správce Miroslav Zelenka už v listopadu 1945. Aby škola mohla zůstat v provozu, chodily sem i děti německé. Učitelský čekatel Jindřich Bartoš, který Miroslava Zelenku po dvou letech vystřídal, byl snaživý, ale pro nemoc v závěru školního roku 1947/48 dostal zdravotní dovolenou. V době, kdy zde učil, měl ve třídě 15 žáků. Pak se tady vystřídali Alois Uřeš, který docházel z Kraslic, a Zdeněk Sekáč. Učitel Antonín Grafneter, který tuto jednotřídku převzal pro školní rok 1949/50, zaznamenává ve školní kronice, že byla v „žalostném stavu“, a protože zde nebyla uklížečka, která byla odsunuta, zajišťoval sám i nutný úklid. Zapsáno měl 15 žáků a snažil se podle možností o lepší poměry. Poprvé se konala vánoční besídka, na které dostaly děti nutné oblečení, zajistil přísun lavic ze školy v Počátkách, obstaral zakoupení gramorádia a osvětlovacích těles, zabezpečil i vymalování, a pokud sám stačil, prováděl v objektu drobné opravy. Od 27. 9. 1950, kdy odešel na vojnu, se vyučování ujal kraslický učitel Josef Honzík, který následně školu předal 10. 10. 1950 Vladimíru Stejskalovi, který přišel z Liboce, kde působil ve funkci ředitele tamější jednotřídky. Podle jeho údajů byla budova v katastrofálním stavu, měla děravou střechu, dveře nešly zamykat, v okolí byl nepořádek. V tomto období bylo v obci založeno JZD III. typu, kam

vstoupili rodiče všech žáků. Pro zlepšení celkových životních podmínek byla dne 7. 5. 1951 otevřena mateřská škola (byli zde dokonce umístěni i kojenci). Avšak když rodiče zjistili, že mají platit za stravování, ztráceli zájem a tak již 15. 7. 1951 byla tato péče o děti, umístěná v přízemí školy, zrušena.

Není bez zajímavosti, že v zimě pro ztížené podmínky způsobené sněhovou kalamitou chodily do třídy i žáci až 8.ročníku, kteří jinak dojížděli do Kraslic. Vladimír Stejskal, i když se snažil o nové formy výuky, zavedl například diagramy prospěchu a vypracoval rámcový plán činnosti, narážel na naprostý nezájem rodičů. Chaotické poměry na škole způsobily i situaci, že když Vladimír Stejskal k 26. 10. 1951 odchází, neměl školu komu předat. Jeho nástupcem se nakonec stal od 28. 10. Jaromír Pilař, který zde vydržel do 12. 5. 1952. Po něm nastupuje Stanislav Haas, který však neměl s jednotřídkami zkušenosti, vyučoval 11 dětí a do školní kroniky zaznamenal, že „jde o jednu z nejhorších škol v okrese“. V obci tehdy také nebyla ani prodejna, hostinec či autobusové spojení, což logicky odrazovalo občany, aby se zde usadili trvale. To také zároveň zapříčinilo časté střídání učitelů, které navíc odrazovalo i velmi špatný stav školní budovy a její

Budova školy.

minimální vybavení pro výuku. Mezi další vyučující patřili Jitka Peterová, Josef Dráb, Milan Prášil, Josef Šimek, Václav Pelíšek. Jedinou kulturou pro občany Sněžné bylo v této době promítání kina každou neděli večer s odpoledními představeními pro děti. Místnost pro tuto činnost byla upravena rovněž ve škole. Přechodné zlepšení situace v JZD a nástup nového tajemníka, kterým byl V. Dřevo, měly vliv i na opakované žádosti o zajištění generální opravy školy, kterou se nakonec opravdu podařilo prosadit. A tak, když v úvodu školního roku 1958/59 nastupuje učitelka Marie Kopřivová, probíhá vyučování v budově vedle školy, která však nebyla vyhovující. Místnost byla nízká a vlhká, děti se tísnily v lavicích po třech a celý den se muselo svítit. Radostným okamžikem byl proto návrat do opravené školy, v níž začal školní rok 1959/60. Nová venkovní fasáda a oprava oken dodaly škole odpovídající vzhled zvenku a rovněž uvnitř byly velké

úpravy - kromě třídy, kabinetu, šatny i toalety byla zřízena i klubovna. Avšak Marie Kopřivová onemocněla žloutenkou a požádala o přeložení a po dobu její nemoci museli jezdit všichni zdejší žáci do Kraslic. Ve školním roce 1960/61 řídí školu Vladimír Vališka, který do kroniky zapsal, že škola ve Sněžné nyní patří k nejlepším jednotřídkám v okrese, chválí i renovovaný učitelský byt a má snahu o dosažení dobrých výsledků. Tomu však brání markantní ubývání dětí, zvláště pak po zrušení JZD. Takže už ve školním roce 1962/63 se poprvé uvažuje o zrušení, neboť ve třídě tehdy zbyly pouze 4 děti. Na nově zřízený státní statek ale přišli noví pracovníci převážně romského původu a zajistit pravidelnou docházku jejich dětí do školy nebylo rozhodně snadné. Stav žáků se přesto příští školní rok zvyšuje, a to na 17.

Když na začátku školního roku 1964/65 nastupuje Josef Wimmer do funkce ředitele, je tu v září 20 dětí, avšak na konci jen 11. Naprostý nezájem rodičů potvrzuje třeba i to, že na besídku k MDŽ přišli jen 3 občané. Josef Wimmer odchází v září 1966 učit do Kraslic a třídu se 12 dětmi přebírá Božena Peterová. Do tříd je zaveden vodovod, děti chodí na brigády, upravují pomníček, sbírají šrot. Mezi další vyučující se řadí Ladislav Němec z Liboce, když předchází učitelka odešla na mateřskou dovolenou. Když se 10. 12. 1968 Božena Peterová opět vrací, je logické, že třída s pouhými pěti žáky nemá budoucnost. A rozhodnutím ONV je 27. 6. 1969 škola skutečně uzavřena.

Protože však byl objekt školy ve Sněžné po rozsáhlé nedávné opravě v dobrém stavu, došlo k ukončení vyučování v Liboci a žáci odtud i z okolí jsou převedeni sem. Paradoxně však vyučování nadále upadá. Ve školním roce 1970/71 totiž už nechodí do školy ve Sněžné ani jeden místní žák a totéž se opakuje i v roce příštím. Poslední rok, kdy byla tato jednotřídka v provozu, ji navštěvovaly dvě děti z Liboce, dva žáci z Mlýnské a jeden žák z Černé. A tak s koncem tohoto školního roku byla škola ve Sněžné zrušena trvale.

Helena Kavková

Neznámí hrdinové československé zahraniční armády ze Sokolovska – II. část

V tomto čísle pokračujeme v představení zapomenutých příslušníků československé zahraniční armády z druhé světové války, kteří se narodili nebo žili v okrese Sokolov.

Emerich Žák

Narodil se 29. září 1901 v Brně-Králově Poli do rodiny Josefa Žáka a jeho ženy Antonie, rozené Strachovské. Po absolvování obecné školy a vyučení na strojího zámečnicka nastoupil počátkem října 1921 vojenskou prezenční službu. Kde službu konal, nelze z dochovaných materiálů zjistit. Víme pouze, že to bylo pravděpodobně v telefonním družstvu spojovací čety u nějakého z dělostřeleckých pluků. Z činné služby byl propuštěn v září 1923 jako četař v záloze. Následně se přestěhoval do obce Radoškov ležící nedaleko Velké Bíteše, kde začal pracovat jako vedoucí mechanik. V roce 1939 pobýval u jihofrancouzského Marseille. Zde byl na základě všeobecné mobilizace československých občanů nacházejících se ve Francii mobilizován do vznikající zahraniční armády. Odvodem prošel 9. prosince 1939 a pod kmenovým číslem F-842 byl zařazen jako instruktor ke spojovací četě 1. dělostřeleckého pluku 1. čs. divize ve Francii (přísahu složil 7. března 1940). S touto jednotkou prošel v roce 1940 ústupovými boji proti postupující německé armádě. Po konci bojů s největší pravděpodobností zůstal ve Francii, kde se skrýval v ilegality.

Po osvobození se v roce 1945 vrátil do Československa. Žil krátce ve Svitavách, poté se přestěhoval do Horního Slavkova. S manželkou vychoval jednu dceru. Zemřel 5. dubna 1987.

Karel Seifert

Pocházel ze Zelené Hory u Kraslic, kde se narodil 22. prosince 1909 rodičům Janu Seifertovi a Anně, rozené Wispové. Mateřské řeči byl německé, česky se za svůj život nikdy nenaučil. Vychodil pět tříd obecné školy a dva roky školy pokračovací; následně začal pracovat jako tovární dělník. V letech 1931–1933 konal vojenskou prezenční službu u 4. baterie dělostřeleckého pluku 8. Žil v Zelené Hoře č. p. 184 a poté, co získal práci elektrosvářeče, se přestěhoval do Kraslic, ulice Boženy Němcové č. p. 1534. Během mobilizace v září 1938 byl opět povolán do československé armády, ale již 7. října byl z poměru mimo činnou službu. Z politických důvodů se rozhodl na jaře 1939 odjet do Anglie. Zde pracoval ve válečném průmyslu, v listopadu 1941 ale vstoupil do československé zahraniční armády v Anglii. Oficiálně byl dne 5. prosince 1941 pod kmenovým číslem T-617 a v hodnosti vojína zařazen k 4. baterii dělostřeleckého pluku 1. Jako člen obsluhy děla (mířič) se s touto jednotkou od podzimu 1944 až do konce války podílel na obléhání města Dunkerque. V době své služby na britských ostrovech se Karel Seifert v srpnu 1942 v Birminghamu oženil s rodačkou z Vídně Annou Slomikerovou. Demobilizoval 4. září 1945 jako desátník (dne 7. března 1943 byl povýšen na svobodníka a 2. března 1945 na desátníka). Po válce se vrátil do Zelené Hory, kde žil v domě č. p. 178

Poslední údaj o Karlu Seifertovi uvádí, že dne 6. července 1946 odešel dobrovolně antifašistickým transportem do Německa.

Za svou službu v československé zahraniční armádě byl Karel Seifert vyznamenán: Čs. válečným křížem 1939 (13. dubna 1946), Čs. medailí Za chrabrost před nepřítelem (13. dubna 1946), Čs. vojenskou medailí Za zásluhy II. stupně (9. února 1946).

Karel Seifert.

Karel Mora

Narodil se 22. července 1918 v Hlavně v okrese Sokolov do rodiny zaměstnance Československých drah Václava Mory a jeho ženy Anny, rozené Heinzové. Vychodil pět tříd obecné školy v Citicích, poté studoval na reálném gymnáziu v Karlových Varech. Po maturitě pracoval od roku 1936 na zemském úřadu v Kraslicích a poté až do roku 1938 v Žatci.

Karel Mora byl jedním z mála českých vlastenců ze Sokolovska, kteří se po za-

Svatební fotografie Karla Mory.

brání území Sudet a poté i zbytku Československa rozhodli odejít do zahraničí. Jeho cílem se stalo Polsko, ze kterého měl snahu se dostat na Západ a se zbraní ruce bojovat za osvobození své vlasti. Místo toho přešel s polským legionem do sovětské internace, v rámci které si začal psát svůj osobní deník. Na svátek vzniku republiky tehdy například vzpomínal takto: „28. říjen 1939. Před večerkou nám zpívá ještě Krškův sbor asi deset písní, mezi nimiž je také „Praha město snů“, „Kostelíček“, „Každý má rád pohádky“ a jiné. Než usínáme, sděluje se nám smutná zpráva z radia, že v Praze jsou srážky s německou policií. Usínám tento den s tak divným pocitem a v noci se mi zdálo pak o našem domově v Sudetech. Kéž by tak pánbůh dal a příští rok se slavil 28. říjen opět v hornickém domě ve Falknově. Tento den působil vůbec nějak hluboko. Nevím proč. Snad tím, že jsem tak daleko od domova. Zima, někdy i hlad, vši a špína, to snad vše k tomu napomáhá. Zapomněl jsem, že jsme večer dostali jako přídavek každý kousek chleba.“

Pár dní po tomto zápise bohužel došlo u internovaných československých vojáků k velmi nepříjemné situaci. Brzy ráno dne 3. listopadu 1939 bylo v Olchovcích, místě, kde se tehdy internovaná jednotka nacházela, bez udání důvodu zatčeno deset náhodných Čechoslováků a odvezeno orgány NKVD do Moskvy. Mezi zatčenými byl právě i citický rodák Karel Mora, jenž byl poté s dalšími vězňů v Moskvě a následně odeslán do gulagu. Odtud se naštěstí koncem dubna 1942 dostal do Buzuluku, kde dobrovolně vstoupil do čs. zahraniční armády v SSSR. Po absolvování kurzu radistů byl zařazen k 3. rotě a dne 15. prosince 1942 povýšen na svobodníka. Na frontu pak odjel jako spojka velitele 3. roty a velitele praporu Ludvíka Svobody. Do boje v Sokolovu 8. ani 9. března 1943 přímo nezasáhl, nicméně při následném ústupu 1. čs. samostatného praporu dostal úkol převést celou 3. rotu na sever k shromaždišti jednotky u Konstantinovky, což se mu podařilo splnit. Za tyto činy poté obdržel čs. medaili Za chrabrost před nepřítelem. V jejím návrhu se píše: „V době usilovného nepřátelského průzkumu prošel svob. Mora několikrát prudce ostřelovaným okrajem lesa. Veškeré rozkazy a hlášení dostavil včas. Vždy si počínal odvážně a klidně.“

V rámci 1. čs. samostatné brigády se Karel Mora v Novochopersku, po absolvování důstojnické školy s prospěchem velmi dobrým, stal v srpnu 1943 zpravodajským důstojníkem 2. praporu. Prošel boji o Kyjev a Rudu, během kterých byl povýšen do hodnosti podporučíka. Na Silvestra 1943 chtěl společně s důstojníky své jednotky oslavit konec roku. „Přepadla nás melancholická nálada. Kapitán Václav Růžička přinesl lahev. „Kluci, napijte se, možná, že je to naposled.“ Poručík Hazucha, „Víckrát se už asi nenapiju.“ Četař Kurt Fajner „Jestli z toho vylezete, pozdravujte doma“ A já „Citím, že to dnes schytám“ Franta Sedláček se dopálil „Krucinál, co tu skučíte. Takhle mi z celého štábu zbyde prd!“ Dne 1. ledna 1944 brzy ráno zaútočila brigáda na město Bílá Cerekev, kde se Němci důkladně opevnili. Podařilo se jim donutit 2. prapor 1. čs. brigády k ústupu za řeku. Mora zůstal na kótě 208,4 jako pozorovatel a pomocí vysílačky předával rozkazy k palbě. V devět hodin ráno ho zasáhlo asi dvacet střepin nepřátelského granátu. Ve sněhu zůstal ležet několik hodin, až ve večerních hodinách našli Morovo tělo průzkumníci Rudé armády. „Dali moje tělo do pláštěnky a nesli mě přes řeku Ross. Dodžkou Ludvíka Svobody mě pak odvezli do polního lazaretu.“ Utrpěl těžké zranění hlavy, nohy a páteře. Ze štábu padli jeho kamarádi Alfréd Benedikt, Kurt Feiner, Václav Růžička a Jozef Hazucha. Podstoupil několik operací, léčil se v sovětské nemocnici v Kursku a poté pět měsíců v Kurganu na Sibiři. „V boji o Rudu dne 30. 12. 1943 organizoval pozorovatelny v palebném sledu, zjišťoval odpor, čímž umožňoval řízení palby na ně.“

K čs. jednotce se vrátil až po vyléčení v červnu 1944. Nejdříve zastával funkci zpravodajského důstojníka náhradního tělesa, v červenci 1944 byl jmenován přednostou II. oddělení 3. čs. samostatné brigády. Krátce po vypuknutí karpatsko-dukelské operace utrpěl v bojích o kótu 534 lehké zranění. Zároveň se mu však obnovila starší zranění, proto byl přemístěn na velitelství armádního sboru – ke studijnímu oddělení, kde pracoval na překládání sovětských vojenských předpisů do češtiny. Dne 1. dubna 1945 byl odvelen ke vládní delegaci v Košicích s úkolem velitele bezpečnostního strážního

oddílu prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše po dobu jeho cesty do Prahy. Z Humenného přes Košice, Bratislavu, Brno a do Blanska jela delegace auty, poté zvláštním vlakem do Prahy, kam dorazila 16. května 1945. V hlavním městě odjela kolona složená z 34 vozů směrem na Václavské a poté na Staroměstské náměstí, kde proběhlo slavnostní uvítání. Povinnosti por. Mory skončily 25. května a již 1. června nastoupil ke Sboru národní bezpečnosti.

U SNB sloužil nejprve jako velitel I. policejního revíru v Liberci, od 1. dubna 1946 zastával funkci důstojníka u Oblastního velitelství Liberec. Současně byl pověřen velením motorizovaného a přepadového oddílu SNB. Tehdejší velitel SNB plk. Antonín Sameš se o něm vyjádřil následovně: „*Nadporučík Mora jest v zájmu bezpečnostní služby pro zdejší Oblastní velitelství nepostradatelný. V době jeho činnosti v Liberci podařila se mu celá řada úspěšných zákroků a to i v případech, jež se zdály beznadějně, zejména při potírání zločineckých band a tlup, utvořených ze sběhů různých armád, a jeho činnost v tomto oboru slibně pokračuje, takže doufáme, že v nejbližší době se nám podaří jeho zásluhou odhaliti několik dalších tlup a jejich spoluvníků. Nadp. Mora je velmi oblíben u veškerého mužstva.*“

Dne 3. 8. 1948 byl povýšen na kapitána, od května 1949 poté zastával post přednosta III. oddělení krajské správy SNB v Liberci.

Karlu Morovi se čím dál častěji začaly objevovat důsledky válečných zranění, proto byl po lékařské prohlídce v listopadu 1949 uznán neschopným služby. Z tohoto důvodu byl ke dni 30. dubna 1950 propuštěn do trvalé výslužby. V civilním životě si našel zaměstnání nejdříve jako úředník u firmy LIAZ v Jablonci nad Nisou - Rýnovicích, poté pracoval na poště. Byl velmi vzdělaný, jeho zálibami bylo divadlo a literatura. Zemřel 23. října 1984 v Liberci. Byl vyznamenán: 2x Čs. válečným křížem 1939, Čs. medailí Za chrabrost před nepřitelem (9. 6. 1943), Sokolovskou a Dukelskou pamětní medailí, sovětskou medailí „Za vítězství nad Německem 1941-1945 a dalšími.

(Celý přepis deníku Karla Mory, stejně jako další zajímavosti k dalším bojovníkům z východní fronty a k přejmenování města Falknov na Sokolov můžete najít v nové knize „Sokolovo – ve stínu propagandy“, kterou si můžete zakoupit u všech dobrých knihkupců, nebo přímo u autora na emailu Sokolovo1943@seznam.cz)

Jiří Klůč

Špionem proti své vůli?

V loňském roce jsme si připomenuli 70. let od skončení druhé světové války. Během nejkrvavějšího konfliktu v dějinách lidstva zemřelo na 60 milionů lidí, přičemž na německé straně přibližně 7,5 mil. vojáků a civilistů. Mezi nimi se konce války nedožilo i několik německých špiónů. Jedním z nich byl i Karel Richard Richter. S využitím vyšetřovacího spisu z anglického Národního archivu jsem se pokusil sepsat jeho životní příběh.

Karel Richard Richter se narodil v Kraslicích na konci ledna roku 1912, kde také s bratrem a sestrou společně vyrůstali. V letech 1918 až 1923 navštěvoval místní státní školu. Poté až do roku 1927 studoval na gymnáziu v Mostě. Několik dalších měsíců pak pracoval jako učeň v karlovarské pobočce firmy Citroën. Domů se vrátil až v roce 1930 a jeho otec ho zaměst-

Karel Richter.

[illegible]

A black and white photograph showing a group of men in military uniforms, likely British, walking along a path. One man in the foreground is bent over, possibly examining something on the ground. The path is bordered by dense foliage on the left and a field on the right.

časopis obyvatel a přátel Sokolovska

Další foto z obhlídky místa seskoku.

poté zatkl gestapo a převezlo do koncentračního tábora Fuhlbüttel poblíž Hamburku. V táboře strávil asi čtyři měsíce. Aby se z něj dostal, souhlasil, že bude spolupracovat s německou špiónážní službou. V listopadu 1940 byl tedy Abwehrem rekrutován jako nacistický špión s krycím jménem „Roboter“. Během několikátýdenního výcviku v Hamburku a Haagu se seznámil s dalším špiónem Josefem Jakobsem.

Richterovým prvním úkolem mělo být prověřit jiného německého agenta, Wulfa Schmidta, známého pod krycím jménem Leonhard v Německu a Tate v Anglii. Byl totiž podezřelý, že je dvojítm agentem a že spolupracuje i s Angličany.

HERTFORD COUNTY CONSTABULARY
'D' Division
St Albans Station.

Personal property found on prisoner.
RICHTER, Karel alias Fred Snyder
on the 15th day of May 1941

Cash. £552; 2/7. English money
1400 Dollars in notes.
4 Dutch Notes
2 Dutch coins

Other property:-

Combination Knife.	1 Cigarette Holder.
Compass	1 Purse
Passport	1 Pipe
Identity Card	2 Packets of Tobacco
Ration Book	1 Wallet
Fountain Pen	1 Nail File
1 Pencil	1 Mirror
1 Cigarette lighter.	1 Piece of map
	1 Certificate of Baptism
	1 Safety Razor
	1 Shaving Stick
	1 Wrist Watch
	3 Handkerchiefs

Signed Karel Richter
Signature of prisoner.

Signed R. Palmer Sergt 20 "D"
Signature of Officer
searching prisoner.

Received cash and other property enumerated above.

Signed. D.W. Stimson. Captain.
i/c Administration.

Seznam věcí, které měl Richter po seskoku u sebe.

„Hamburg“ a asi po roce pak na lodi „Hansa“. V Americe si našel přítelkyni, Gertrud Wegmann, se kterou měl i syna.

Další práci již v Hamburku nesehnal a v létě 1939 se tedy vrátil do Kraslic. Po návratu se všemožnými způsoby snažil dostat zpět za svým synem a její matkou. Již na podzim téhož roku odjel přes Polsko a Litvu do Švédska. Ve Stockholmu ho však zatkla policie, protože neměl platné cestovní doklady. Příštích osm měsíců strávil v táboře Långmora. V červenci 1940 byl deportován do německého Sassnitz, kde ho krátce

V pondělí 12. května 1941 v časných raních hodinách seskočil proto Karel Richter severně od britské metropole nedaleko městečka London Colney, v Tyttenhanger Park. Po seskoku nejprve schoval padák i další své vybavení. Několik následujících dní a nocí, bez jídla, se ukrýval v nedalekém lesíku. Až po dvou dnech se odvážil opustit svou skrýš. Na rušné silnici ho náhodou oslovila posádka projíždějícího nákladního vozu a řidič se ho ptal se cestu. On jim ale nedokázal odpovědět a zřejmě i svým chováním se zdál podezřelý. Proto na něj řidič upozornil na nejbližší policejní stanici v St. Albans. Kolem půl jedenácté večer byl Richter zadržen seržantem Palmerem. Při kontrole jeho osobních dokladů na jméno Frederick Snyder, jež se mu zdály jako falešné, ho odvezl na policejní stanici k výslechu. Při zatčení měl rovněž u sebe 552 £, 1 400 \$, kapesní nůž, mapu východní Anglie, kompas a tabák. Poté byl převezen do Latchmere House v jihozápadním Londýně, kde ho vyslýchali již

důstojníci MI5. Richter dlouho odolával všem otázkám a neustále zapíral. Pravdivě začal vypovídat až po osobní konfrontaci s již dříve zatčeným Jakobsem. V soudním procesu v Old Bailey byl obviněn ze špionáže a 24. října 1941 odsouzen k trestu smrti oběšením. Proti rozsudku podal odvolání, ale bylo zamítnuto. Před popravou údajně napsal jednomu anglickému důstojníkovi dopis, ve kterém mu prý sděloval, že na šibenici nezemře jako nacistický špión, ale jako statečný muž.

Oběšen byl 10. prosince 1941 ve vězení ve Wandsworthu. Jeho kat, Albert Pierrepont, ve svých pamětech napsal: „... Poprava oběšením trvala obvykle jen několik desítek vteřin, ovšem ta jeho trvala přes sedmáct minut! Když jsem vstoupil před popravou do cely a chtěl mu svázat zápěstí za zády koženým řemínkem, bránil se Richter tak usilovně, že se mi to podařilo až s pomocí dalších čtyř dozorců. Svázali jsme mu rovněž nohy kolem kotníků. Pak ho odvedli na popraviště a nasadili mu oprátku. Ve chvíli, kdy jsem uvolnil propadliště, Richter nečekaně povyskočil do vzduchu tak, že mu málem podařilo dostat se z oprátky. Zachytila se však pod jeho nosem a Richter poté zemřel. Pohřben byl na vězeňském hřbitově. ...“

Co napsat na závěr? Vyšetřovací spis má více než sto stran. Je v něm poměrně detailně popsán osud člověka, který se do soukolí dějin dostal „zřejmě“ zcela náhodou. Možná chtěl jen žít se svou přítelkyní a svým synem, ale tehdejší doba i dramatické okolnosti mu to neumožnily.

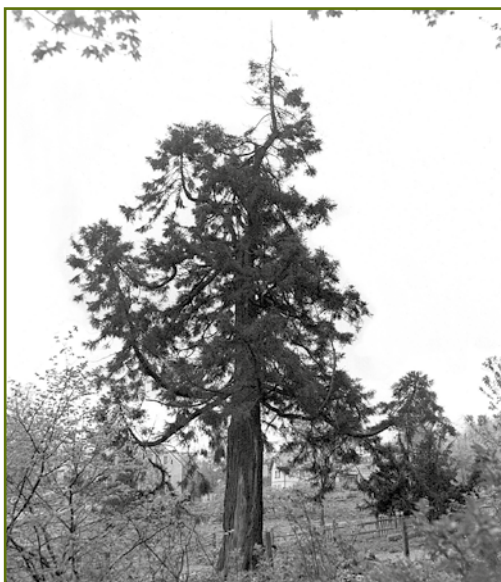
Stanislav Meisl

Příběh mamutího stromu v Kostelní Bříze

Když jsem před více než čtyřiceti lety poprvé navštívil Kostelní Břízu, nevěřil jsem svým očím. V prostoru zahradnictví, v bývalé zámecké produkční zahradě na severovýchodním okraji zpustlého zámeckého parku, stál statný sekvojovec obrovský, dokonalá zmenšenina pověstného mamutího

Sekvojovec, stav v roce 1973 (foto J. Michálek).

Sekvojovec po zásahu bleskem (foto Miloslav Žán 1978).

Torzo sekvojovce s břečťanem (foto J. Michálek 2016).

sením Rady ONV Sokolov zjednána ochrana stromu pod názvem Sekvoj v Kostelní Bříže. Později byl název opraven ve shodě s botanickým názvoslovím na Sekvojovec v Kostelní Bříže. V té době však už sekvojovec umíral. Co se stalo? Jak zapsal Karel Vojtěch v Obecní kronice Kostelní Bříže, v noci 21. 8. 1975 při bouři udeřil do stromu blesk tak, že na jedné straně kmene sloup pruh kůry a odkryl starý zával, který svědčil o tom, že k podobné události došlo již dříve. Rozměrná jizva by později opět zarostla, ale vývoj počasí na přelomu roku 1978 – 1979 rozhodl jinak. To, že vánoční obleva končila silvestrovským deštěm, nebylo nic neobvyklého. Nečekaná však byla velmi prudká změna teplot, kdy přšelo a současně se ochladilo o více než 20 stupňů. Novoroční ráno roku 1979 bylo šokem nejen pro majitele automobilů, které se ocitly pod několikacentimetrovou vrstvou ledovky, ale i pro sekvojovec. Následovalo více než měsíční období silných mrazů, které způsobily jak tehdejší energetickou krizi,

stromu. Nevynikal výškou, jako tisícileté stromy v Kalifornii, byl jen asi 16 m vysoký, zato kmen měl ve spodní třetině délky nápadně kuželovitý, takže u země měřil v obvodu více než 5 m. Ve výčetní výšce (130 cm nad zemí) dorostl obvodu 359 cm (rok 1973). Tím se tehdy řadil mezi nejsilnější zástupce svého druhu v Čechách. Unikátní bylo jeho přežívání v nadmořské výšce 603 m, nejvýše ze známých sekvojovců v Čechách.

Zjištěné skutečnosti jsem uvedl i s fotodokumentací ve středoškolské práci *Staré a památné stromy na Karlovarsku* (Michálek 1973), která řízením osudu skončila na tehdejší ministerstvu kultury. To mělo na starosti také ochranu přírody a údaje byly vyhodnoceny jako podklad k ochraně sekvojovce v kategorii chráněný přírodní výtvar – strom chráněný státem. V roce 1978 byly shromážděny potřebné úřední podklady a 3. srpna 1979 byla usne-

tak ukončily život mamutího stromu. Ochrana uschlého sekvojovce už v nové kategorii památný strom byla úředně sejmuta v únoru 1993 referátem životního prostředí Okresního úřadu Sokolov. Mrtvý strom však nezanikl. I po 36 letech tu stojí jeho skelet. Kmen a částečně i báze větví v 90. letech postupně obrostly břečťanem. Síť břečťanových šlahounů překryla kůru tak, že dodnes z kmene neopadala, chybí jen na kostrách větví, jejichž holé pahýly ve vrcholové části torza trčí do všech stran. Kmen je sice v bázi vyhnílý, nicméně stále stabilní, zatímco břečťan ztratil v posledních letech na síle a zčásti odumřel. A šťastný konec? V roce 2009 získala Březová, pod jejíž územní pravomoc Kostelní Bříza patří, dotaci na revitalizaci zámeckého parku v Kostelní Bříze. Práce, které byly hrazeny ze strukturálních fondů Evropské unie a Státního fondu životního prostředí, prováděla firma Profipark pana Tomáše Tlamky. Ten, znalý minulosti parku, se rozhodl vysadit na upravené terase nedaleko vstupu do parku a na dohled od mrtvého sekvojovce jeho nástupce. Na podzim roku 2009 byl do parku dopraven 4,5 m vysoký, bohatě zavětvený a krásně rostlý stromek ze školek v Německu. První zimu přečkal se ztrátou

*Nově vysazený sekvojovec těsně po výsadbě
(foto Tomáš Tlamka 2009).*

spodních větví do metrové výšky, ale v dalších letech už prosperoval. V současné době (březen 2016) dosáhl pětimetrový stromek s kuželovitou korunou obvodu kmene ve výčetní výšce 56 cm, u země 85 cm. Věřme, že bude důstojnou náhradou svého předchůdce a trvalým obohacením spektra exotických jehličnatých stromů, se kterými se na Sokolovsku dnes můžeme setkat.

Jak jsem později zjistil, do odborné literatury pronikly první zmínky o sekvojovci v Kostelní Bříze až v polovině 60. let minulého století. Jeho překvapivý náhodný nález v roce 1961 publikuje F. Štaubr ve Zprávách Arboreta Nový Dvůr u Opavy (1965/1: 18–19). Udává, že roste v nechráněné poloze, je z dálky viditelný, typického vzhledu, ale řidší koruny, s množstvím větví 2. a 3. řádu zcela proschlých a vrcholem dvakrát seříznutým. Tři metry pod současným vrcholem vyčnívá nápadný pahýl o průměru 16 cm, zbytek původního vrcholu, pravděpodobně zmrzlého v kruté zimě 1928/1929. Druhý pahýl o průměru 8 – 9 cm asi metr pod vrcholem je pozůstatkem špičky, která podlehla mrazivým zimám v letech 1955 – 1957. Tu dal seříznout pan Karel Vojtěch, který jako zahradník-důchodce o park pečoval. Zajímavé jsou také údaje, které F. Štaubr naměřil: výška stromu 14,25 m, kůra až 11 cm silná, obvod báze kmene 521 cm, obvod ve výčetní výšce 346 cm, stáří odhadnuto na 80 let.

Při posledním měření už mrtvého stromu v roce 1994 jsme naměřili obvod kmene 375 cm a výšku 17 m. Vzhledem k tomu, že od roku 1979 strom nepřirůstal, byl rozdíl v obvodu kmene naměřeného Štaubrem (nejspíš v roce 1964) za 15 let 29 cm. Z toho lze usoudit, že pokud by strom nezahynul, dosáhl by v letošním roce kmen v obvodu 440 – 450 cm.

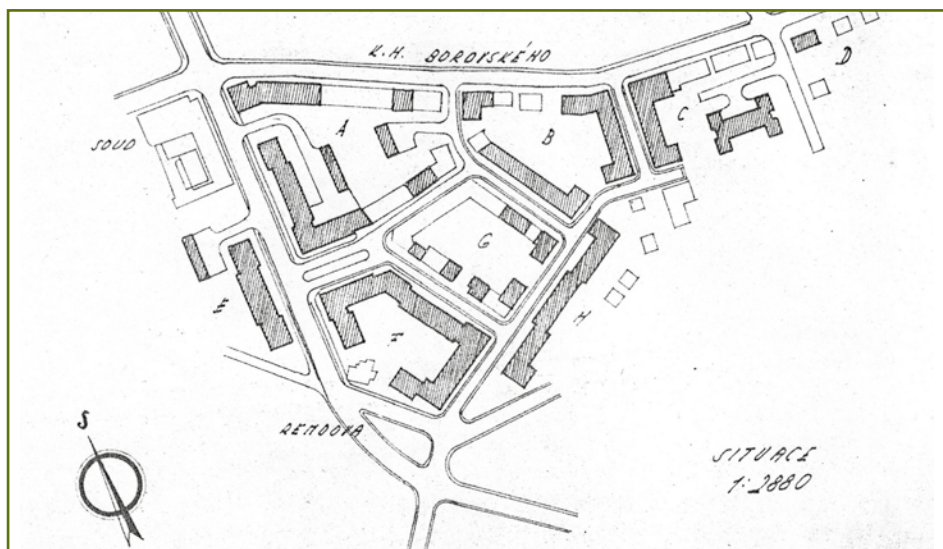
Pro srovnání uvádím několik údajů o nejvýznamnějších sekvojovcích v ČR. Sekvojovec obrovský se v Čechách vysazuje vzácně a až od roku 1855. Tak to alespoň uvádí dendroložka A. Skalická v Květeně ČSR (1988: 330). Dnes, po 140 – 160 letech dosahují nejstarší stromy na našem území obvodu kmene ve výčetní výšce 4 – 6 m. Nejsilnějším je strom v osadě Chabaně u Břestku na Uherskohradištsku. Jeho kmen dorostl v roce 2005 obvodu ve výčetní výšce 606 cm. Následuje dvojice stromů ze zámeckého parku v Ratměřicích na Benešovsku s obvodů 553 a 522 cm v roce 2010. Za zmínku stojí i sekvojovec ze zámeckého parku v Kravsku na Znojemsku s obvodem kmene 485 cm. Některé naše staré sekvojovce jsou i nápadně vysoké, i když téměř stometrových výšek těch nejslavnějších severoamerických zástupců zdaleka nedosahují. Našími výškovými rekordmanky jsou stromy v Ratměřicích, kterým jsem v roce 2010 naměřil 41 m. Oba zde uváděné moravské stromy jsou podstatně nižší – sekvojovec v Chabaních má výšku 30 m, v Kravsku 28 m. Důvodem jsou kratší náhradní vrcholy místo původních, které buď srazil blesk či umrzly.

Při posledním měření už mrtvého stromu v roce 1994 jsme naměřili obvod kmene 375 cm a výšku 17 m. Vzhledem k tomu, že od roku 1979 strom nepřirůstal, byl rozdíl v obvodu kmene od Štaubrova měření (nejspíš v roce 1964) 29 cm. Z toho lze usoudit, že pokud by strom nezahynul, dosáhl by v letošním roce kmen obvodu 440 – 450 cm.

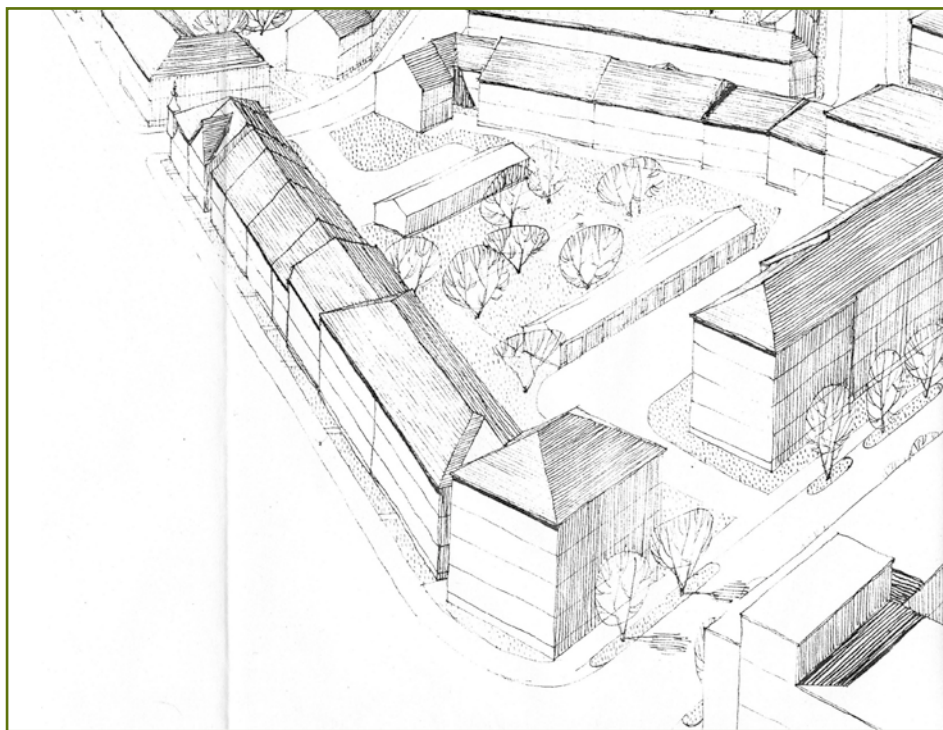
Jaroslav Michálek

Výstavba sídliště „U Soudu“ v Sokolově

Ihned po osvobození naší vlasti v roce 1945 bylo nutno v tehdejším Falknově řešit základní podmínky pro stabilizaci života ve městě. Pozornost byla nejprve soustředěna na zásobování, základní osídlení a obnovení chodu správy města. Velice brzy se však ukázalo, že je nutno urychleně do programu zařadit stavební obnovu válkou poškozeného města a regionu. Podmínky stanovil zákon č. 86 z roku 1946. Jeho realizace byla v obtížných urbanistických podmínkách našeho města v počátcích složitá. Nejprve bylo nutno zodpovědět otázky, jak pokračovat v těžbě uhlí, jehož zásoby se také nalézaly pod historickou částí města. Dalším omezujícím prvkem byl průběh řeky Ohře a železniční trasa na Cheb a Karlovy Vary. Proto bylo rozhodnuto, že je nutné najít plochy, kde budou vybudována nová sídliště bez následných překážek. Již 15. listopadu 1946 navštívilo město 25 poslanců a pracovníků technického výboru Národního shromáždění, aby na místě posoudili, zda bude Falknov zařazen mezi města, pro která je možno uplatnit podmínky pro další výstavbu. Po posouzení všech faktorů a kritérií byl vydán výměr, který potvrdil, že bytová výstavba může být zahájena. V dubnu 1947 byla započata stavební dvouletka a s ní první bytové domy a výstavba sídliště rodinných domků nad nemocnicí. Potřeba bytů se stávala stále naléhavější, s ohledem na příchody pracovníků do zdejšího průmyslu. Na MNV průběžně evidovali v té době 500 nevyřízených žádostí o byt. Uvažovalo se o výstavbě tzv. „Velkého Sokolova“ pro 40 tisíc obyvatel na úpatí Slavkovského lesa. Plán se ukázal jako nereálný, a proto byla zahájena příprava výstavby sídliště Ovčárna. Zároveň bylo rozhodnuto, že je nutno zařadit všechny proluky a volné parcely v centrální části Sokolova. Bylo nutno využít stávající inženýr-

Zastavovací plán sídliště.

Axonometrický pohled na navrhovanou část východně od okresního soudu.

Ulice Jednoty v roce 1960.

ské sítě a typové sestavy domů, tak jak to nařizovala vyhláška č. 321 z 20. září 1951. Jako vhodná se také jevila část města v okolí okresního soudu. Proto byla ihned zahájena příprava dokumentace. Pro navrhovanou lokalitu byl určen typ budovy T13/52. Půdorys domů měl šířku dvou modulů 4,20 m a tři a čtyři podlaží. Domy byly podsklepeny a zastřešeny valbovými střechami s taškovou krytinou. Vzhledem k tomu, že ve městě ještě nebylo zavedeno centrální vytápění, měly všechny byty možnost zaústit lokální topení do komínů. První nájemníci v bytech také toto vytápění využívali. Od roku 1960 se na území města postupně zaváděla centrální teplofikace. Fasády byly provedeny ze světlé šlechtěné omítky – břizolitu. Plocha pod parapety byla odsazena od líce a byla barevně odlišná

Snímek zachycuje pohled ze Slovenské ulice na čp.1488 a 1493.

Míchací centrum na dvoře čp.1485.

od ostatní fasády. Zastropení bylo ve sklepích železobetonové v kombinaci s prefabrikáty. V jednotlivých podlažích byla montáž stropů provedena prefabrikáty nosníky o délce 450 cm s vloženými vložkami ze škvárobetonu o šířce 60 cm. Mělo zde být vybudováno 290 bytových jednotek pro zaměstnance HDBS, ČSD, MNV a Chemických závodů. Dle směrných tabulkových hodnot, to bylo sídliště pro 1090 obyvatel. V roce 1954 zpracoval dokumentaci Státní projektový ústav pro výstavbu měst a obcí v Plzni, pobočka Mariánské Lázně.

Celkový pohled na sídliště z nemocnice.

ně. Vedoucím projektantem byl Ing. arch. Vladimír Urbanec. V ulicích Plzeňské, Obce Ležáky a Slezské navrhl bloky s rohovými sekcemi a plně využil stávající proluky. Součástí této výstavby byla také školka a jesle. V parteru obytného domu č. p. 1561 v ulici K. H. Borovského byla vybudována moderní a v té době v Sokolově jediná lékárna. Dnes je zde zubní ordinace. Výstavba probíhala na ploše 6,5 hektaru. Pokud šlo o poměry a skladbu jednotlivých bytů, nelišila se od běžného standardu v jiných částech města. Nejvíce mělo být dvoupokojových bytů s kuchyní – 213, třípokojových 62, a jednopokojových 13. Čtyřpokojový byt s kuchyní byl na sídlišti pouze jeden. Také garsoniéra byla jedna. Plocha bytů se pohybovala od 20 m² do 56 m². Je zajímavé, že arch. Maxmilián Smolák vypracoval na celou zástavbu axonometrický pohled, aby bylo při schvalovacím procesu jasné, jak bude lokalita po realizaci vypadat. Byl zobrazen směrem od okresního soudu k nemocnici a je na něm zřejmé, že u dlouhých front obytných bloků byla navržena malá odsazení (rizalita), aby tuto velkou hmotu rozčlenila. Stavební povolení bylo vydáno v roce 1957. Při realizaci došlo oproti řešení zastavovacího plánu k drobným změnám, vyvolaných situací na staveništi. V Purkyňově ulici nebylo přistoupeno ke zboření domků č. p. 481, 482, 486 a 472-474 a v jihovýchodní části Brněnské ulice nebyl realizován jednotlivý blok, ale byly zde vybudovány tři samostatné objekty s č. p. 1493-1498. Vlastní výstavbu provádělo více podniků, které v té době zajišťovaly v Sokolově realizaci – Průmstav Mladá Boleslav, Pozemní stavby, Konstruktiva, a Vodní stavby Sezimovo Ústí. Je nutné poznamenat, že ve stejné době probíhalo budování východního bloku domů na náměstí Budovatelů a hotelu Ohře. V blízkosti sídliště „U Soudu“ se stavěla hlavní sokolovská pošta. Ta byla slavnostně otevřena 7. září 1959. Postupně rovněž od roku 1959 bylo předáváno do užívání celé sídliště. K 1. 1. 1960 byl zřízen Bytový podnik MNV, který zajišťoval správu domů. Investorem byla nově ustanovena organizace KNV Karlovy Vary tzv. GIBOV (Generální investor komplexní bytové výstavby). Náklady na jednu bytovou jednotku činily v průměru cca 75 tis. Kčs. Blok domů v ulici Obce Ležáky č. p. 1400-1403, který měl 18 bytů tehdy stál 1 316 tis. Kčs. Pro porovnání s dnešními cenami stál m³ betonového zdiva 160 Kčs, potěr betonový 10 Kčs/m² malby 2 Kčs/m² (dnes 3000 Kč, 350 Kč a 30 Kč). Domům byla přidělena čísla popisná od 1430 do 1561 tak, jak byly postupně kolaudovány. Povrchová úprava ulice Jednoty (dříve Randova) byla dodělána až v roce 1961. Po dokončení sídliště „U Soudu“ se stavební kapacity soustředily na výstavbu dalších bytových jednotek sídliště Na Ovčárně. Pro potřeby města to však nebyl konec výstavby, která následně postupovala východním směrem. Vznikla tak sídliště, tehdy pojmenovaná po Juliu Fučíkovi, Marii Majerové a Vítězném únoru. To už je ale jiná kapitola výstavby našeho města.

Jan Rund

Příběh Zpravodaje

Nemyslíme na to, ale jsme neustále účastníky událostí, které se postupem času stávají starými příběhy a ztrácejí se v paměti. Pokud nejsou zaznamenány, mizí v minulosti úplně. K tomu, aby alespoň některé z nich navždy nezmizely, slouží i časopis Sokolovsko. Přináší mnoho neznámých informací a příběhů, které se vynořují ze zapomenutí trpělivým bádáním, hledáním a vzpomínkami.

Mezi zmizelé příběhy by se neměla přidat krátká historie Klubu přátel okresního muzea v Sokolově, ve zkratce KPOM. Proto se pokusím na základě listin a osobních vzpomínek přivést na světlo jednu její část – historii vydávání klubového Zpravodaje. O Klub přátel, založený v roce 1987, byl nejen v Sokolově velký zájem. Na konci roku 1988 měl již 85 členů ve věku od 15 do 78 let a další stále

ZPRAVODAJ

KLUBU PŘÁTEL
OKRESNÍHO MUZEA
V SOKOLOVĚ

- O tradici a vlastectví
- Socha J.W.Goetha v Lokti
- Bydlení dělníků do r. 1885
- Vlečka dolu Marie Pomocná
- Středověká panská sídla
- Dlouhá stoka
- Sokolov 1620

1/89

Obálka prvního čísla Zpravodaje KPOM

Do roku 1989 neznámá fotografie zámku Mes Ideés, uveřejněná v čísle 4/1989, vzbudila velký ohlas.

přibývali. Bylo to především tím, že vyvíjel velmi rozmanitou činnost v sedmi odborných sekcích. Organizovaly se brigády, záchranné akce, přednášky a odborné vycházky. Mezi členy bylo i několik studentů, kteří se připravovali na studium historie a podobných oborů. Při této činnosti byla velice silně pocítována nedostatečná možnost publikovat získané poznatky a rozšiřovat informace. Proto valná hromada klubu na svém jednání na podzim roku 1988 zvolila skupinu ve složení Petr Beran, Josef Brtek, Robert Koutný a Ing. Rudolf Tyller, která začala hledat možnosti jak vydávat občasník pro vnitřní potřeby Klubu. Měly v něm být informace o jeho činnosti, přehledy regionální literatury a také tématické články členů.

Pracovní skupina se dohodla, že se vlastní organizaci a přípravě bude věnovat Rudolf Tyller. Měl k tomu nejlepší možnosti. Rád se toho ujal, měl již představu vycházející z osvědčených vzorů spolkových časopisů přátel kolejové dopravy a esperantistů. Přes vánoční svátky roku 1988 zpracoval písemný návrh. Ten byl po projednání, kde nejaktivnější v připomínkách a představách byl Josef Brtek, již 10. ledna 1989 zpracován a předložen řediteli sokolovského muzea Olegu Kalašovi, který iniciativu velmi podporoval. Ten byl z návrhu nadšený, neměl připomínek a okamžitě vše podpořil. Slíbil také peníze na vydávání a upozornil, že je v Sokolově soukromý tiskař Igor Minařík, druhý v republice, který by mohl časopis vydávat. To byla pro přípravnou skupinu obrovská pobídka. Změnila se v redakci Zpravodaje a začala připravovat první číslo. Mimo hlavní články měly být i trvalé rubriky. Především z činnosti klubu, regionální bibliografie a výběr z tisku. Pro nový časopis bylo slíbeno mnoho článků, zájem budoucích autorů byl velký.

Dlouhé byly diskuse nad obálkou časopisu. Z počátku byly velké výhrady k tehdy u nás neznámému způsobu uvádět obsah časopisu na titulní straně. Myšlenka se však prosadila a s ní i jednotná grafická podoba pro první ročník, která nakonec vydržela po celou dobu vydávání. Byla na ní

stranově obrácená kresba kraslického horníka, kterou nakreslil Josef Brtek podle sochy z původního kraslického kostela. Každé číslo mělo i průběžné číslování, víme tedy, že bylo celkem vydáno 20 čísel. Číslování byl i výběr z tisku. Současně se Zpravodajem byla plánována i edice Dokumentace. V ní měly vycházet kompilační práce příručkového charakteru, především seznamy literatury, přehledy dat, kopie listin a regista. K tomu však nedošlo.

Původně se pro první čísla počítalo s formátem A4 a technikou cyklostilu. Možnost tisknout u firmy Igor Minařík vše změnila k lepšímu. Nejviditelnější variantou velikosti časopisu byl formát A5. Při 200 výtiscích byla spotřeba papíru dva balíky po 500 listech a k tomu balík čtvrtků na obal. Tiskaři se dodávaly strojopisy, které montoval na jednotlivé stránky. To vše doplňoval vlastními grafickými představami. Také se učil, a tak jsme se někdy víc než podívovali výsledkům. Občas se objevovaly různé zvláštní obrázky. V druhém čísle k článku Literatura a prameny k dějinám Sokolovska přimontoval malý obrázek hradu Karlštejn. Pro Igora byl hrad jako hrad a nemohl pochopit, že tomu tak není a čtenáři se budou podívat, co nás to napadlo. Ve Zpravodaji měly být i ilustrace, problém byl tisk fotografií. Zpočátku se proto používaly pouze pérovky. Přesto se ale ve čtvrtém čísle objevily zcela unikátní fotografie původního nostického zámečku Mes Ideés v Šindelově, předchůdce dnešního Favoritu. To byl tehdy velký objev, který udělala badatelská skupina klubu ve složení Petr Beran, Brtek a Tyller v Státním oblastním archivu ve Žluticích. Zde nejen že fotografie objevili, ale také je určili. Do té doby nebyly lokalizovány a ležely mezi tisícovkami jiných fotografií nostického archivu. V pátém čísle byl uveřejněn další velký objev, první zobrazení města Sokolova na listině z roku 1655. Rovněž objev ze žlutického archivu. Podobných zajímavých objevů bylo mnoho. Dodnes je pro badatele cenný výběr z tisku ve formě stručných registů. Taková služba dnes velice chybí.

Redakční radou Zpravodaje byl výbor KPOM, redaktorem a editorem Rudolf Tyller a odpovědným redaktorem ředitel muzea Oleg Kalaš. Vzhledem k tomu, že se jednalo o tiskovinu pro vnitřní potřebu, nepodléhala žádnému schvalování správních orgánů. Naplnění čísla i jeho vydání zajišťoval redaktor. Nikdy nedošlo k jakékoli kontrole či cenzuře. Odpovědný redaktor a ředitel muzea Oleg Kalaš dal činnosti zcela volnou ruku. K vydání byly použity všechny příspěvky. Za obsah a původnost odpovídali autoři. Jazykové korektury a jednotný přepis u prvních čísel zajišťovala Marta Kálalová z měřického oddělení Báňských staveb. Za zmínku stojí, že nejen že nebyla žádná cenzura nebo kontrola, ale ani nikdo mimo okruh klubu neměl zájem něco uveřejnit. Skladba čísla byla zcela na vůli redakce. Přitom, jak bylo uvedeno, byl náklad poměrně vysoký, 200 kusů, a tak více než dvakrát převyšoval počet členů. Náklad se od čísla 2/1991, po nástupu nového ředitele muzea Ing. Pavla Berana, z úsporných důvodů snížil na 150 kusů.

Rok 1990 přinesl velké změny. Dosavadní redaktor se věnoval budování své firmy, a tak další edici časopisu vedl archivář HDBS Petr Beran. Technickou stránku zajišťoval další člen klubu Robert Koutný se svojí partou. V roce 1989 vyšlo všech šest plánovaných čísel, pak počet poklesl na tři. Úpadek se projevil i u tiskaře, začal mít velké množství mnohem zajímavějších zakázek, a tak Zpravodaji věnoval minimum času. U čísla 1/1991 dokonce zapomněl na první stranu vložit obsah. Situace se stabilizovala až v roce 1993, kdy vyšla čtyři čísla. Zdálo se, že je krize překonána, ovšem hned dalším číslem 1/1994 Zpravodaj po téměř šesti letech skončil. Bylo ještě připraveno další číslo, ale nebyla síla k vydání. To již ani KPOM nevyvíjel žádnou činnost. Časem se klub přátel muzea vytratil a nikdo ani neví jak a kdy. Nikdy ale nebyl zrušen. Základní parta kolem klubu však vydržela až do dnešních dnů a tvoří aktiv spolupracovníků kolem sokolovského muzea. Přátelství vzniklá na společných zájmech se ukázala jako trvalá.

Péčí sokolovského muzea a především jeho historika Jiřího Berana byl v roce 2009 celý Zpravodaj naskenován a je všem badatelům k dispozici. Stále je využíván jako zdroj informací.

Rudolf Tyller

Zapomenutý osud Aloise Folaufa ml.

Alois Folauf ve 20. letech.

Jistě zcela neprávem zapomínáme na mnohé spoluobčany sokolovského regionu, kteří neváhali v době německé okupace za druhé světové války bojovat za naši svobodu. Jedním z nich je i citický rodák Alois Folauf ml.

Alois Folauf ml. se narodil jako osmé dítě v pořadí z celkem dvanácti dětí v české rodině horníka Aloise Folaufa st. a jeho ženy Josefy rozené Polákové, a to dne 25. listopadu 1907 v Citicích čp. 104. Přes převážně německé prostředí vychovávali Folaufovi své děti zásadně česky a v lásce k vlasti, aniž by to mělo znít pateticky. Malý Lojzík, jak se mu doma říkalo, nastoupil v roce 1914 do německé školy, protože česká byla zřízena až po vzniku Československé republiky. Číst a psát česky ho učil otec ze starého slabikáře a kalendáře po večerech doma. Bylo tomu tak u všech dětí v rodině, které začaly docházet do školy za časů rakousko-uherské monarchie. Sám Alois Folauf st. byl aktivním členem vedení místní organizace Národní jednoty severočeské v Citicích, spoluorganizátorem českého kulturního a sportovního dění v obci.

Citice 1925, Alois Folauf druhý zprava.

Alois Folauf ve 30. letech.

Svatba s Marií Kociánovou, Kynšperk na Ohři 20. 1. 1934.

Folaufovi byli zbožní katolíci, kteří pravidelně navštěvovali české mše v klášterním kostele sv. Antonína v Sokolově a později v kostele Povýšení sv. Kříže v Citicích. O jejich zbožnosti svědčí fakt, že kněz, který celebroid v Citicích českou mši, byl pravidelně zván do rodiny na oběd.

Podle záznamů v knize osazenstva Citicko-habartovského hnědouhelného těžařstva pracoval Alois Folauf ml. v květnu roku 1922 jako dělník na povrchu (Tagsarbeiter). V roce 1925 byl již zaměstnán na železniční stanici v Citicích. Dne 20. 1. 1934 se v Kynšperku nad Ohří oženil s Marií Kociánovou z Chlumu u Dasnic. V prosinci téhož roku se jim narodila dcerka Věra. V té době bydlel s manželkou v Citicích čp. 162, a to až do podzimu roku 1938, kdy byli přinuceni po smutné známé Mnichovské dohodě rodiny kraj opustit. Období tzv. Protektorátu prožíval v Rožmitále pod Třemšínem. I zde pracoval jako železniční zří-

Vdova Marie Folaufová při přebírání vyznamenání po zemřelém manželovi, zřejmě rok 1946.

Rodný dům Aloise Folaufa v Citicích čp. 104 (Sommerhaus) dnes.

zenec a zapojil se do ilegálního odboje. Podle záznamů příbramského muzea byl spolupracovníkem partyzánů ze skupiny Rudá stráž. Po čase se gestapo dostalo skupině na stopu a její členy pozatýkalo. Alois Folauf ml. byl zatčen 2. prosince 1944, vězněn v Klatovech a posléze v Terezíně (Malá pevnost), kde na II. oddíle v cele smrti č. 38 dne 6. nebo 7. května 1945 zemřel. Bylo to v době krátce před osvobozením Terezína Rudou armádou. Alois Folauf ml. unikl popravě, již mu nacisté chystali, bohužel ztrápené a zmučené tělo nevydrželo útok zákeřné nemoci – tyfu, kterou se krátce předtím nakazil. Byl pochován na terezínském hřbitově ve společném hrobě. Kartička se jménem a číslem zemřelého se při manipulaci s jeho tělem ztratila, právě tak jako ve více jiných případech, a tak již nebylo možné mrtvé spolehlivě identifikovat. Jeho žena zůstala sama, dcera Věra zemřela ve svých sedmi letech na jednu z četných nebezpečných dětských nemocí.

Prezident Československé republiky udělil Aloisi Folaufovi „in memoriam“ dne 12. 8. 1946 „Československý válečný kříž 1939“, ministr národní obrany dne 27. 11. 1948 „Odznam československého partyzána“ a ministr vnitra dne 28. 10. 1950 „Pamětní odznak druhého národního odboje“. Farní zpravodaj římskokatolické farnosti Starý Rožmitál z 10. 5. 2009 v článku Ivany Hoyerové podle zápisů Václava Matouška vzpomněl oběti nacistické hrůzovlády, mezi nimi i Aloise Folaufa. V květnu roku 2015 uplynulo 70 let od jeho smrti a v příštím roce, v listopadu 2017 uplyne 110 let od jeho narození.

Jaroslav Uřeš

Vzpomínka na 3 SARPOS a další „místní“ artistry

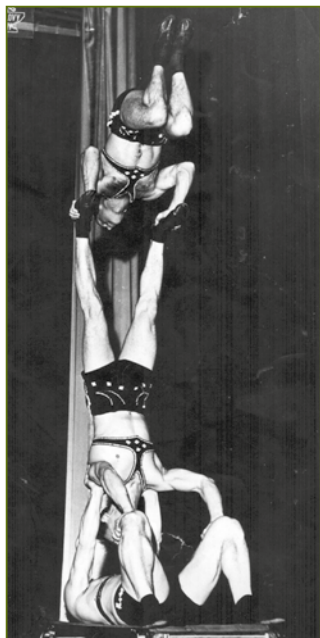

3 Sarpos ve varieté Rozmarýn v Brně.

Karlovarský kraj zrovna líhni cirkusových a vari-
etních umělců nevyniká. Mnohým je přesto zná-
mo, že v Karlových Varech dlouhodobě vlastní vilu
v Anglické ulici č. 4 část slavné rodiny Berouskovy
(Žofie, Karel aj.) a dodnes zde tento dům obývá
stará artistická rodina Hergottových, kteří jsou
znalým známi pod uměleckými jmény 3 Ricoraz,
4 Ernesti, 2 Hergotti a Lilian. V našem krajském
městě tak žili i například manželé Řezáčovi (chra-
pouni z privátu), kteří spolu s vitálním Julianem
Hergottem (nar.1929) a jeho ženou Irenou vystu-
povali v těchto skupinách (truppách) jako akroba-
té na kolech a kolečkových bruslích. Dalšími svět-
skými, kteří na své pouti světem za kšefty vyrazili
odsud a svůj domov (Jaltská 19) si našli také v Kar-
lových Varech, byla část starobylého cirkusové-
ho rodu Flaksových (Ferdinand, František, Anna),
v uměleckém světě známa pod názvem 4 Bonello,
vlastníci dříve také rodinný cirkus tohoto jména.
Avšak slavné lázně neoplývají příležitostmi hlavní-
ho města Prahy, a tak tu žádná umělecká čtvrť jako
v Praze (Horní Počernice) nevznikla. Přesto četnost

Průvod, jehož součástí vzadu jsou i 3 Sarpos na festivalu v Krakově.

*3 Sarpos ve varieté Orfeum
v Karlových Varech.*

návštěvníků našeho kosmopolitního města a jejich obliba i potřeba se bavit dala vzniknout oblíbenému varieté Orfeum a slovní akrobaté často vystupovali i v Grandhotelu Pupp.

Právě v těchto sálech a prostorech své umění také předváděla další skupina, která si říkala 3 Sarpos, truppa přízemních akrobatů také tzv. z privátu. Tvořili ji dnes už nežijící bratři Soppe-roví – Jan a Osvald, spolu s (dříve v Božičanech č.61, dnes v Německu žijícím) Helmutem Reichenauerem. Tito umělci pocházeli od Plzně a k nám přišli jako skláři do Nového Sedla u Lokte, kde se usadili. Jak je uvedeno v Artistickém slovníku z roku 1964, sestaveném dr. Irenou Zolarovou, nebyli zaměstnání, ale evidováni ve státním podniku Československé cirkusy a varieté. Trénovali pravidelně jak na zahradě svého domku v Sokolovské ulici 380, tak například na hřišti v nedalekém Královském Poříčí. Tímto svým četným nácvikem po zaměstnání se vypracovali až k angažmá v Orfeu a jiných varieté nebo v Puppě po boku uznávaných artistů a drezérů, ale i k reprezentaci na Mezinárodním cirkusovém festivalu v polském Krakově v roce 1956.

Na tyto přízemní ekvilibristy, kteří se později přestěhovali do Sokolova, se nejen na Sokolovsku dnes bohužel, jak už bývá zvykem, úplně zapomnělo. Město i kraj takových umělců nemělo (jak psáno výše) mnoho, a proto žijící manželka a děti Osvalda Soppera byly potěšeni mým zájmem, kdy jsem dostal jak množství

Reklamní fotografie z nácviku.

fotografií, které už chtěla paní Lýdie dokonce spálit, tak mnoho informací a příběhů, zajímavých jistě nejen pro místní historiky, například, jak Jan Sopper spolu s H. Reichenauerem vysídlili do tehdejšího SRN. Nikdy se o tuto životní kapitolu jejího manžela a švagra nikdo nezajímal. Nenašel se v našem kraji dokonce nikdo, kdo by se snažil jejich (dnes moderní) silovou parterní akrobacii alespoň napodobit, což je samozřejmě velká škoda, a proto vyzývám místní média a dokumentaristy k urychlené záchraně jedinečných momentů a poutavých historek z těchto doslova studnic zážitků mezi slavnými osobnostmi z cirkusových manéží a pódii různě po světě, které se ještě zachránit dají a které jistě nepatří mezi všední osudy.

Pavel Vaculík

Mendlovi: Tragédie habartovské židovské rodiny

Emil Mendl.

Dějiny holocaustu s sebou nesou statisíce zapomenutých tragických příběhů, jejichž tajemství často odkrýváme až desítky let po smrti jednotlivých obětí. V mnoha případech totiž z rodin nezbyl nikdo, kdo by své příbuzné hledal, a tak jsou jednotlivé osudy obětí pozapomenuty spolu s nimi. Mnoho příběhů bez šťastného konce lze objevit také v obcích, kde dnes žijeme. Jedním z nich je i osud židovské rodiny Mendlových z Habartova, někdejší obce Habersbirk.

Adolf Mendl byl židovský obchodník v Habartově, kde se mu společně se ženou Kateřinou v průběhu let 1892–1900 narodilo pět dětí. Richard (1892), Max (1896), Marta (1897), Berta (1899) a Emil (1900). Mendlovým se narodily ještě dvě další děti, ty však zemřely těsně po porodu. Život rodiny byl nejspíše poznamenán častým stěhováním, protože záznamy o Mendlových máme střídavě z vesnic Bukwa (Bukovany), Habersbirk (Habartov) a Lauterbach Dorf (Čistá). Nejdelší etapu společného života však trávila rodina v Habartově, kde bydlela v domě čp. 160 a kde měl Mendl svůj obchod. Zde také rodina přečkala 1. světovou válku v letech 1914–1918. Je velice obtížné s jistotou určit průběh dospívání jednotlivých sourozenců, protože záznamy se nám dochovaly jen velice kusé a dohledat jakékoliv konkrétnější zmínky je rovno malému zázraku. Z pozdějších zdrojů ovšem víme, že obě sestry, Marta i Berta, nepracovaly, ale byly ženami v domácnosti. Nejmladší Emil se vydal na řemeslnickou dráhu jako kožešník, což bylo jedno z nejčastěji provozovaných židovských povolání.

Poválečné období a následná léta musela být pro již dospělé sourozence jedněmi z nejšťastnějších úseků jejich životů. Dokladem toho jsou především jednotlivé manželské sňatky. Max Mendl se oženil s Růženou Östereicherovou z Postoloprta a již 11. listopadu 1924 se jim narodil syn Arthur. O osm let později se jejich rodina rozrostla ještě o dceru Zuzanu. To se již píše 24. říjen 1932. Marta se provdává za Kamila Böhma z Karlových Varů, kde 1. března 1927 spatřuje světlo světa syn Hanuš a posléze 23. ledna 1932 i další syn Arnošt. Nejdéle v rodném Habartově nejspíše zůstala druhá z dívek, Berta. Ta totiž do manžel-

Marta Böhmová

ství vstupuje až v prosinci 1937, kdy se jejím mužem stává Viktor Ůstereicher z Postolopr (bratr Růženy Ůstereicherové). Děti spolu tento pár s největší pravděpodobností neměl. Největším tajemstvím jsou pro nás manželství zbylých dvou chlapců. U Emila víme, že byl ženat, ovšem bohužel se nepodařilo dohledat s kým. Můžeme se pouze domnívat, že jeho ženou byla Němka. Ve prospěch této domněnky by svědčil fakt, že byl zařazen až do jednoho z posledních transportů do Terezína. Ve většině případů se tak stávalo u smíšených manželství. U nejstaršího Richarda informace zcela postrádáme.

Situace jednotlivých rodin se začala měnit spolu se vzrůstajícím mezinárodním napětím a ohrožením nacistickým Německem na konci třicátých let. Nebyla tu ovšem jen mezinárodní politika, ale také nenávisť sudetských Němců vůči židovskému etniku, žijícímu v pohraničí. Oba tyto faktory byly rozhodující při zvažování možnosti nadále setrvat v rodném regionu či rozhodnutí urychleně jej opustit. Usuzujeme tedy, že zmíněné rodiny odcházely z pohraničí již před událostmi v září 1938, a to

nejčastěji do větších měst – Plzně či Prahy. Radikální obrát situace přišel v období tzv. druhé republiky, v níž začala platit mnohá protizidovská opatření. I ve velkých městech se tak život pro Židy v mnohém stával těžším. Tento stav se ještě prohloubil po 15. březnu 1939, kdy došlo k rozbití Československa a následnému vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, ale také ke vzniku samostatného Slovenského štátu. Židé byli nuceni k odevzdávání nejrůznějších věcí a také se na ně začala vztahovat platnost Norimberských rasových zákonů. Složitým se stalo i dokazování míst trvalého pobytu před říjnem 1938.

Max, Růžena, Arthur a Zuzana přišli do Prahy začátkem října 1938 a pronajali si byt v ulici Soukenická 4 v Praze II. Sám Max pracoval jako dělník na židovském hřbitově v Olšanech. Tento stav vydržel až do letních měsíců roku 1942, kdy celé rodině přišlo nařízení o nástupu do povinného transportu do Terezína. Ten byl realizován 2. července 1942 a měl označení AAI. Bylo transportováno 1005 lidí. V Terezíně se ovšem Maxova rodina nezdržela příliš dlouho, jelikož již 25. srpna téhož roku byla společně s dalšími 1000 lidmi v rámci transportu Bc poslána do vyhlazovacího tábora Malý Trostinec nedaleko Minsku. Transport Bc přežil z 1000 lidí pouze jediný člověk. Neznáme přesné datum smrti rodiny, transportní čísla nám ale prozrazují, že minimálně během transportu byla ještě celá rodina pohromadě.

Podobný životní osud potkal také mladší sestru Bertu. Ta prokazatelně utekla z pohraničí se svým manželem Viktorem Ůstereicherem a zamířila do Plzně. I zde je ovšem neminul transport do Terezína, který proběhl 26. ledna 1942. Dne 11. března 1942 pak byli zařazeni do dalšího transportu do tábora Izbica ve východním Polsku. Tento transport s kódovým označením Aa přežilo 8 lidí. Ůstereicherovi bohužel takové štěstí neměli.

Druhou sestru, Martu, jsme opustili po narození druhého syna Arnošta, tedy v roce 1932. Podobně jako Max i Marta utekla s dětmi z Karlových Varů do vnitrozemí. V roce 1938 je hlášená v Uhřetěvsi. Z dochovaných dokumentů můžeme soudit, že rodina Böhmová tušila nadcházející nebezpečí a sna-

Hanuš Böhm

Arnošt Böhm

žila se ze země uniknout již před březnem 1939. Cestovní pas skutečně Marta Böhmová i s dětmi obdržela, avšak jednoduše řečeno, nebylo kam jít. Židy v té době moc evropských zemí přijímat nechtělo, a Böhmovým se tak republiku opustit nepodařilo. Působí dosti mrazivě čist policejní záznamy, podle kterých se Marta Böhmová pokusila s dětmi ze země dostat do Anglie ještě v srpnu 1939, avšak opět neúspěšně. Na přelomu let 1939–1940 učinila Marta poslední zoufalý pokus o záchranu svých dvou synů, Arnošta a Hanuše. Jej naděje se tentokrát upínaly k Sovětskému svazu. Ani třetí pokus bohužel však nebyl úspěšný. A stejně jako Maxovi přišel také Martě v létě 1942 příkaz k nástupu do transportu AAI do Terezína. V Terezíně byl ale jejich pobyt krátký. Sestával pouze z dvanácti dní. Poté je 14. července 1942 čekal nucený transport AAX, kterým byli posláni do Malého Trostince. Z rodiny Böhmových nikdo nepřežil.

O štěstí v neštěstí můžeme hovořit v případě nejmladšího ze sourozenců Emila. Jeho osud je pro nás společně s osudem nejstaršího bratra Richarda zahalen největším tajemstvím, především díky absenci jakýchkoliv dokumentů. Víme ale, že svou práci kožešníka vykonával Emil během války v Plzni, kde bydlel na adrese Smetanovy sady 5 a je nám známa také skutečnost, že byl ženatý. Oproti svým sourozencům měl Emil to štěstí, že byl do Terezína transportován až 4. února 1945. Tedy tři měsíce před koncem války. Tento relativně krátký čas v ghettu přežil a díky přispění nemalé porce štěstí mohl na vlastní oči vidět osvobození Terezína vojáky Rudé armády. Zda tyto měsíce s Emilem v Terezíně společně prožil také nějaký jeho rodinný příslušník, bohužel zatím nevíme.

Rodina Mendlových je jednou z mnoha rodin postižených hrůzami válečného masakru. Devět nevinných členů jedné rodiny se stalo obětmi masového zabíjení, jehož důvodem bylo pouze odlišné náboženské vyznání. Počet obětí jedné z největších tragédií moderních lidských dějin je obrovský. Za tímto počtem, který sám o sobě působí hrozivě, se však skrývá množství jednotlivých

neskutečně tragických osudů. Existence ponížených a brutálně zavražděných lidí díky rasovým a náboženským predsudkům. Životní příběh Mendlových i dalších šesti milionů židovských obětí by neměl být nikdy zapomenut.

Aleš Vopat

Sněžná u Kraslic, pohled na bývalou školu, vlevo místní kostel (viz článek na str. 15).

Falkenau a. d. E.

Pohled na řeku Ohři v Sokolově počátkem 20. století, v pozadí stavidla jezu, stržena povodní v roce 1954 (viz článek na str. 12).